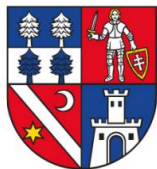

Život v Budči

2015

S FINANČNOU PODPOROU **BANSKOBYSŤRICKÉHO** **SAMOSPRÁVNEHO KRAJA**

Zuzana Bačíková

Život v Budči

© Z. Bačíková, 2015

Pôvodné obrázky z archívu obce Budča

Vydavateľ:

Obec Budča

Lhenická 33

962 33 Budča

Tel: 045/5398032

e-mail: obec@budca.sk

internet: www.budca.sk

Grafický a technický redaktor: Zuzana Bačíková

Jazyková korektúra: Mariana Živická

Prvé vydanie

Budča, 2015

Tlač: NIKARA, s.r.o., J. Kozáčka 1191/49, 960 01 Zvolen

ISBN: 978-80-972197-7-2

*Venované kronikárovi obce Budča
v rokoch 1956 - 2006, Jánovi Petrikovi,
a ďalším nasledujúcim zberačom
a uchovávačom informácií o obci Budča.*

Obsah

Príhovor starostu	5
V mapách	6
Geografická charakteristika	23
Rastlinstvo a živočíšstvo.....	44
Dejiny obce	50
Život v obci v minulosti.....	99
Heraldické symboly	109
Náboženstvo.....	113
Obyvateľstvo.....	117
Kultúra a šport.....	124
Povešť o Čertovej skale	156
Bibliografia	160

Príhovor starostu

Vážení čitatelia,

v našej krásnej obci som prežil celý svoj život. Som veľmi rád, že môžem byť jej súčasťou a podieľať sa na jej rozvoji. Naši predkovia počas predchádzajúcich storočí prešli mnohými útrapami od tureckých nájazdov, mocenských nepokojov, vojen až po požiare, ktoré zničili celú obec. Nikdy sa však nevzdali, vždy našli silu vrátiť sa a napriek všetkému utrpeniu znovu vybudovali svoj domov, svoju obec. Určite by to nedokázali, keby neboli súdržní a nepomáhali si navzájom. Som veľmi rád, že tieto vlastnosti zostali aj v ďalších pokoleniach. Obyvatelia obce sa vždy vedeli zomknúť, keď išlo o správnu vec. Nerozdelil ich ani pôvod, postavenie či vierovyznanie.

Po skončení druhej svetovej vojny už obec našťastie nepostihli žiadne väčšie pohromy a mohla sa rozvíjať. Som vďačný za to, že v posledných desaťročiach som aj ja mohol byť súčasťou jej rozvoja. Možno aj vďaka vlastnostiam, ktoré sme zdedili po našich predkoch sa nám podarilo zveľadiť našu obec.

Ing. František Moravec, v.r.
starosta obce Budča

V mapách

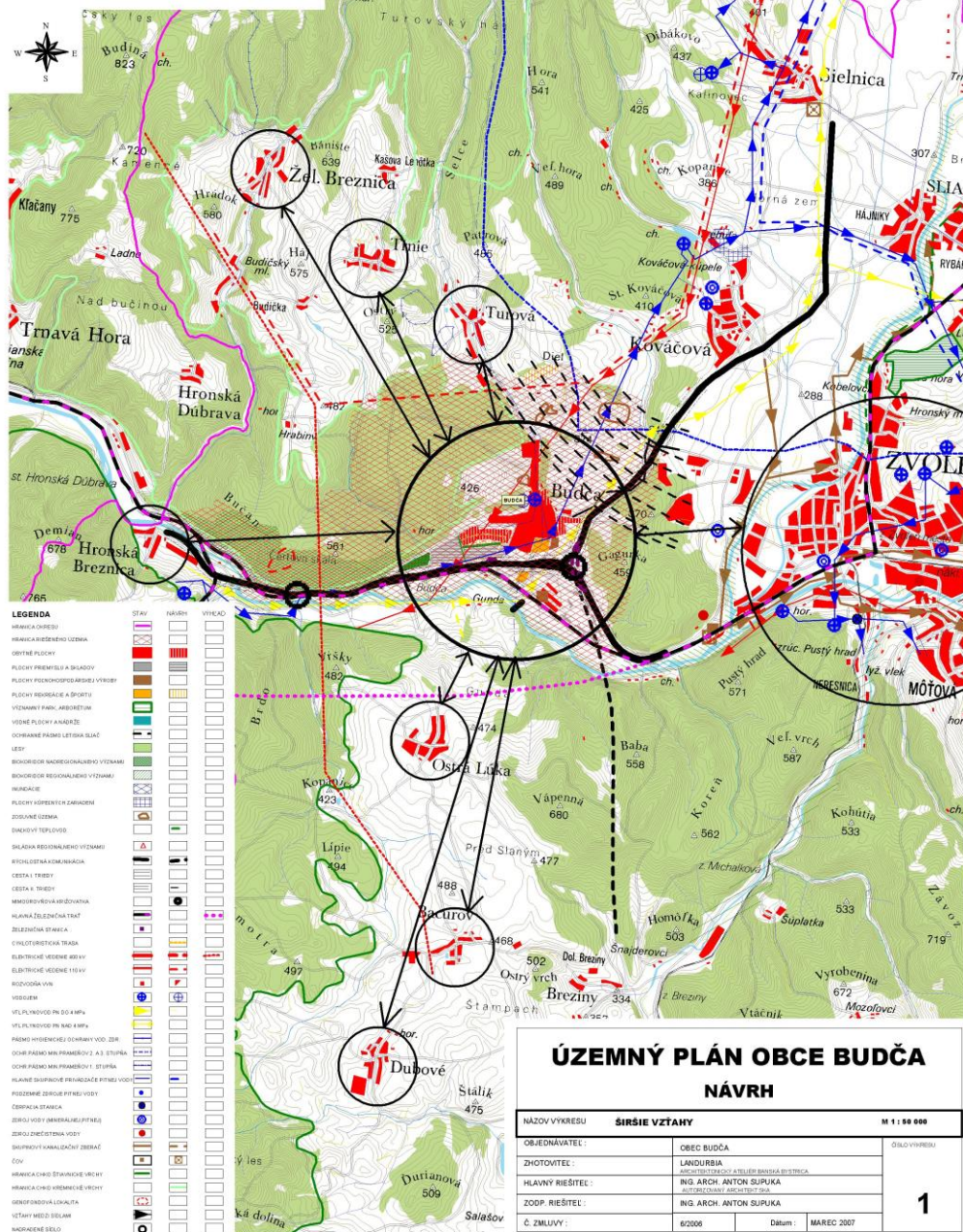
Obec Budča je zakreslená na mnohých mapách. Medzi najvýznamnejšie mapy obcí určite patria územné plány. Rozvoj obce Budča je usmerňovaný od roku 1987 na základe Urbanistickej štúdie vyhotovenej Útvárom hlavného architekta okresu Zvolen, ktorá bola uznesením Rady ONV vo Zvolene č. 186/88 zo dňa 29.3.1988 schválená ako platná územnoplánovacia dokumentácia. K nej bolo postupne vyhotovených 7 doplnkov.

Vzhľadom na rozvojové zámery obce a záujem investorov o umiestňovanie svojich podnikateľských zámerov v obci sa Obecné zastupiteľstvo uznesením zo dňa 1.2.2005 rozhodlo obstaráť nový územný plán obce Budča. Územný plán je obstarávaný prostredníctvom odborne spôsobilej osoby pre obstarávanie ÚPP a ÚPD - Ing. arch. Beáty Mikušovej. Na základe výsledkov užšej súťaže bol spracovaním tohto územného plánu poverený Ing. Arch. Anton Supuka, LANDURBIA, Banská Bystrica. Prípravné práce boli vyhotovené v II. polroku 2004. Prieskumy a rozbory boli vyhotovené v roku 2005. Zadanie bolo vyhotovené v I. polroku 2006 a schválené Obecným zastupiteľstvom v Budči uznesením zo dňa 18.7.2006 (Supuka, 2006). Obec je realisticky vykreslená v rámci máp, ktoré vznikli ako satelitné snímky. Tieto online dostupné mapy budú v budúcnosti ukazovateľom zmien v rámci urbanistiky našej obce a zároveň budú odrazom reality ukotvanej v čase.

V súčasnosti najčastejšie používané mapy sú mapy evidované katastrálnym úradom, v ktorých sú zaznamenávané parcelné čísla v danom katastrálnom území. Ich vyťaženosť súvisí najmä s úradným použitím.

Ďalšie mapy majú rôzne variačné zobrazenia a nájdu sa v encyklopédiách, či na webe v rôznej kvalite a spracovaní. Aj v archívoch obecného úradu sa nájde niekoľko máp zo starších časov, ale tieto nie sú zdigitalizované.

NÁVRH

ÚZEMNÝ PLÁN OBCE BUDČA

NÁVRH

NAZOV VKRSEU		SÍRSIE VZŤAHY		M 1 : 38 00	
OBJEDNÁVATEL:	OBEC BUDČA			OŠLO VYKRESU	
ZHOTOVITEĽ:	LANDURBA ARCHITEKTÚRY A STAVBY BUDČA				
HLAVNÝ RIEŠITEĽ:	ING. ARCH. ANTON ŠUPKA				
ZODP. RIEŠITEĽ:	ING. ARCH. ANTON ŠUPKA				
Č. ZMLUVY:	62006	Dátum:	MAREC 2007		

1

ZOZNAM VEREJNOPROSPEŠNÝCH STAVIEB

1. Inštalácia čerpadla na čerpanie odpadových vôd z obce do riek.
2. Modernizácia uličníka v západnej časti stávkového štadiónu.
3. Rekonštrukcia uličníka v západnej časti stávkového štadiónu.
4. Rekonštrukcia uličníka v západnej časti stávkového štadiónu.
5. Oprava komunikácie v západnej časti stávkového štadiónu.
6. Oprava komunikácie v západnej časti stávkového štadiónu.
7. Vymazať a obnoviť.
8. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
9. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
10. Vymazať a obnoviť.
11. Vymazať a obnoviť.
12. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
13. Vymazať a obnoviť.
14. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
15. Vymazať a obnoviť.
16. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
17. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
18. Vymazať a obnoviť.
19. Vymazať a obnoviť.
20. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
21. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
22. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
23. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
24. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
25. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.
26. Rekonštrukcia plynovej siete v západnej časti stávkového štadiónu.

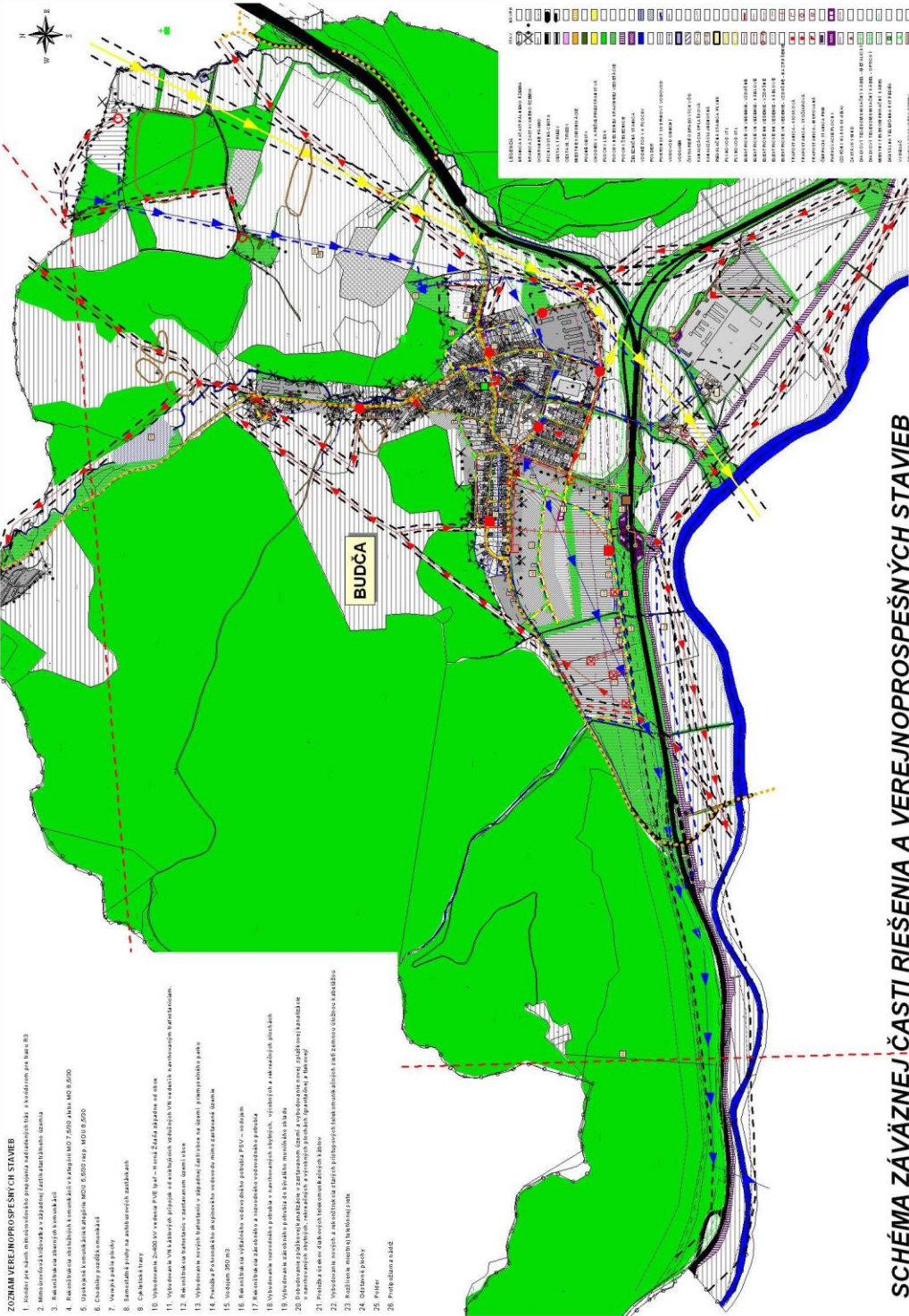
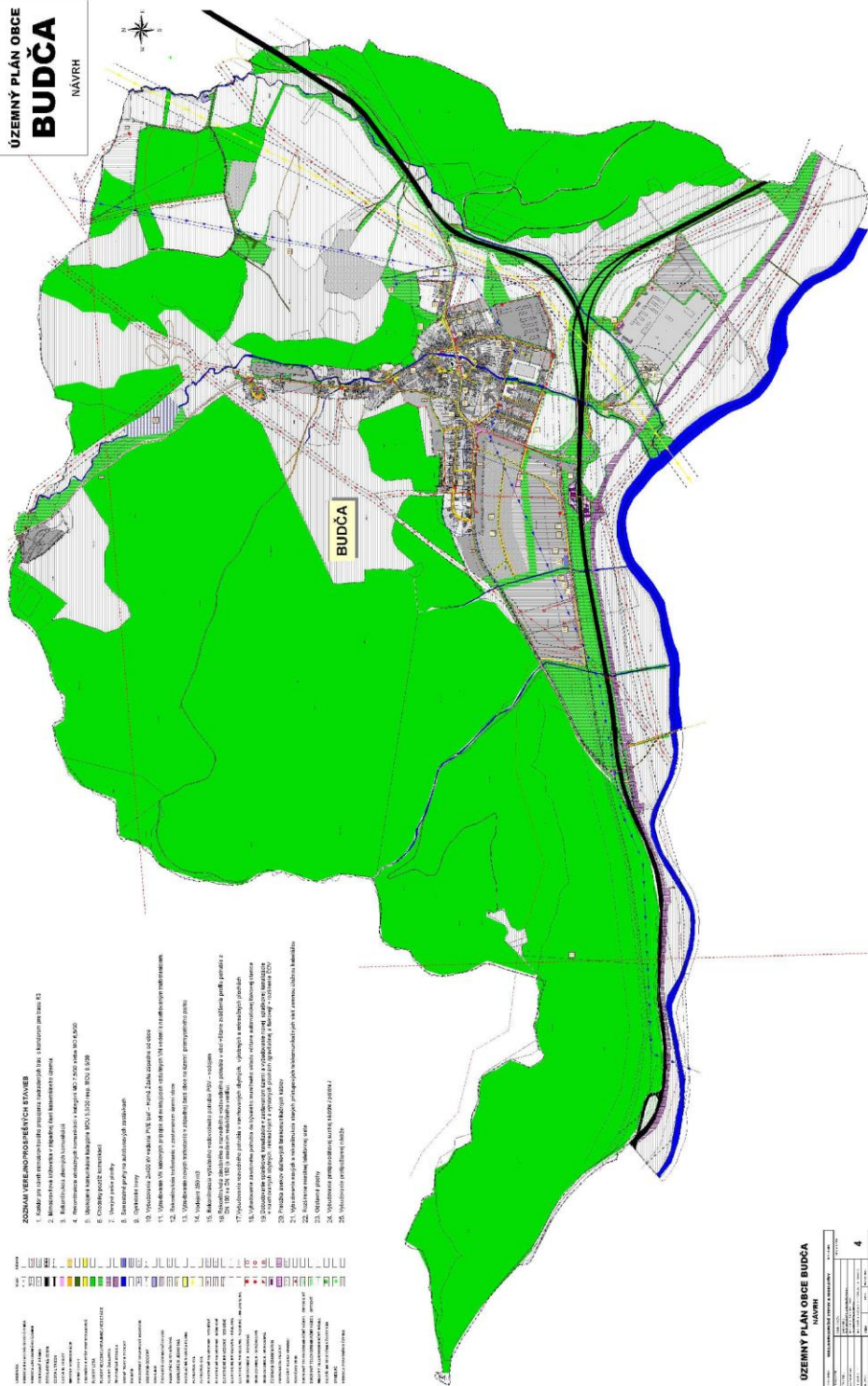

SCHÉMA ZÁVÄZNEJ ČASTI RIEŠENIA A VEREJNOPROSPEŠNÝCH STAVIEB

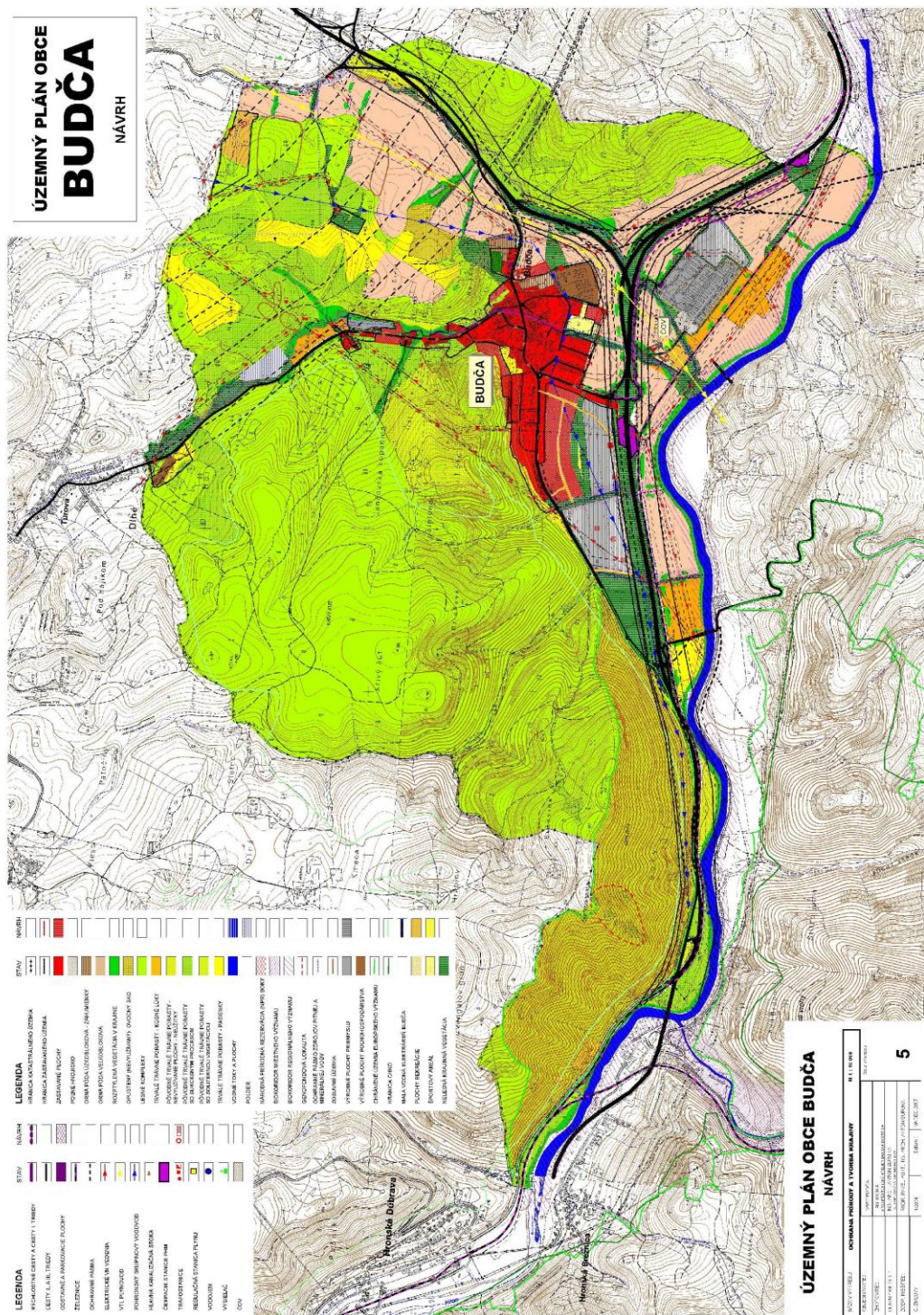
ÚZEMNÝ PLÁN OBCE
BUDČA
NÁVRH

- [illegible]

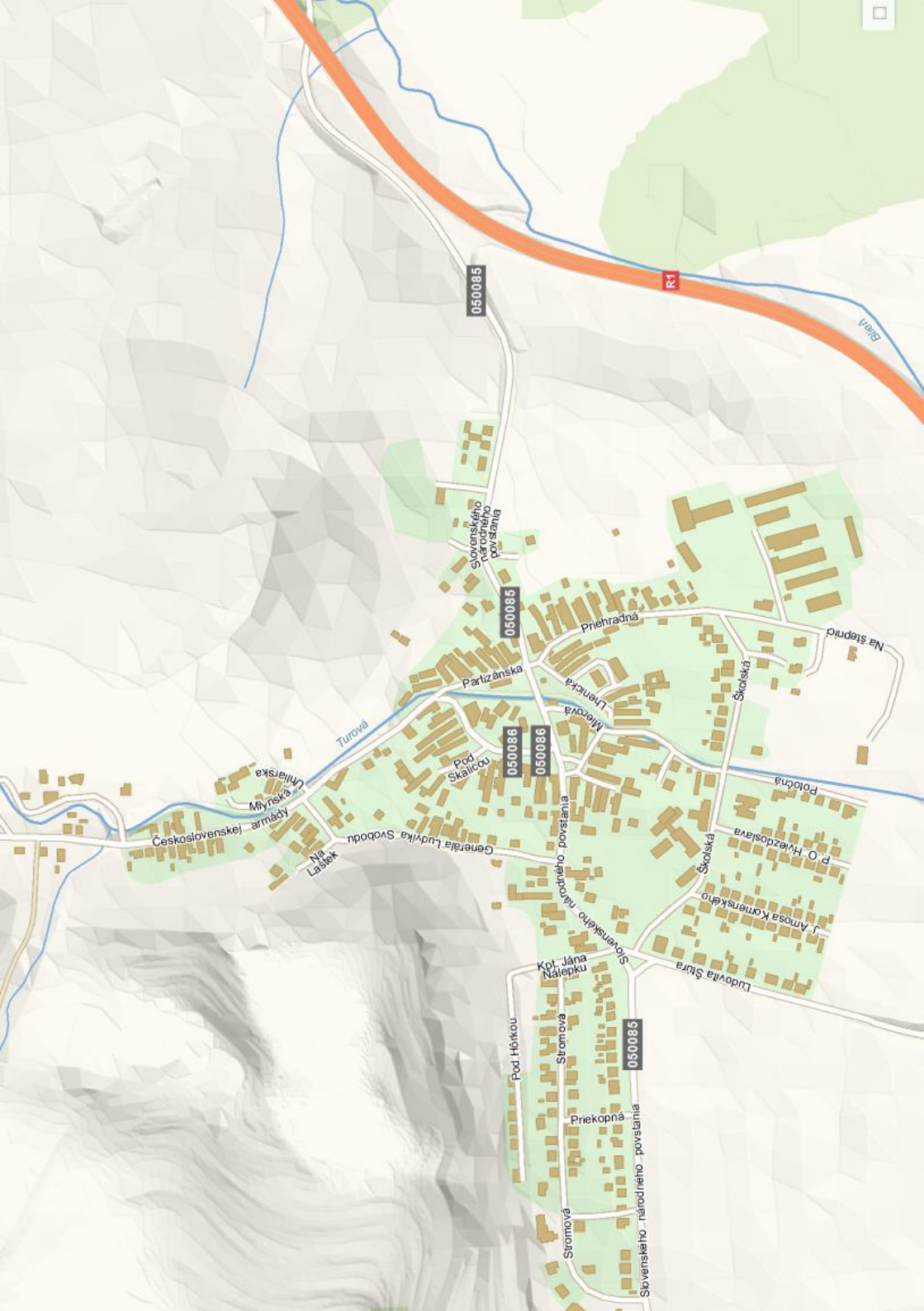
[illegible]

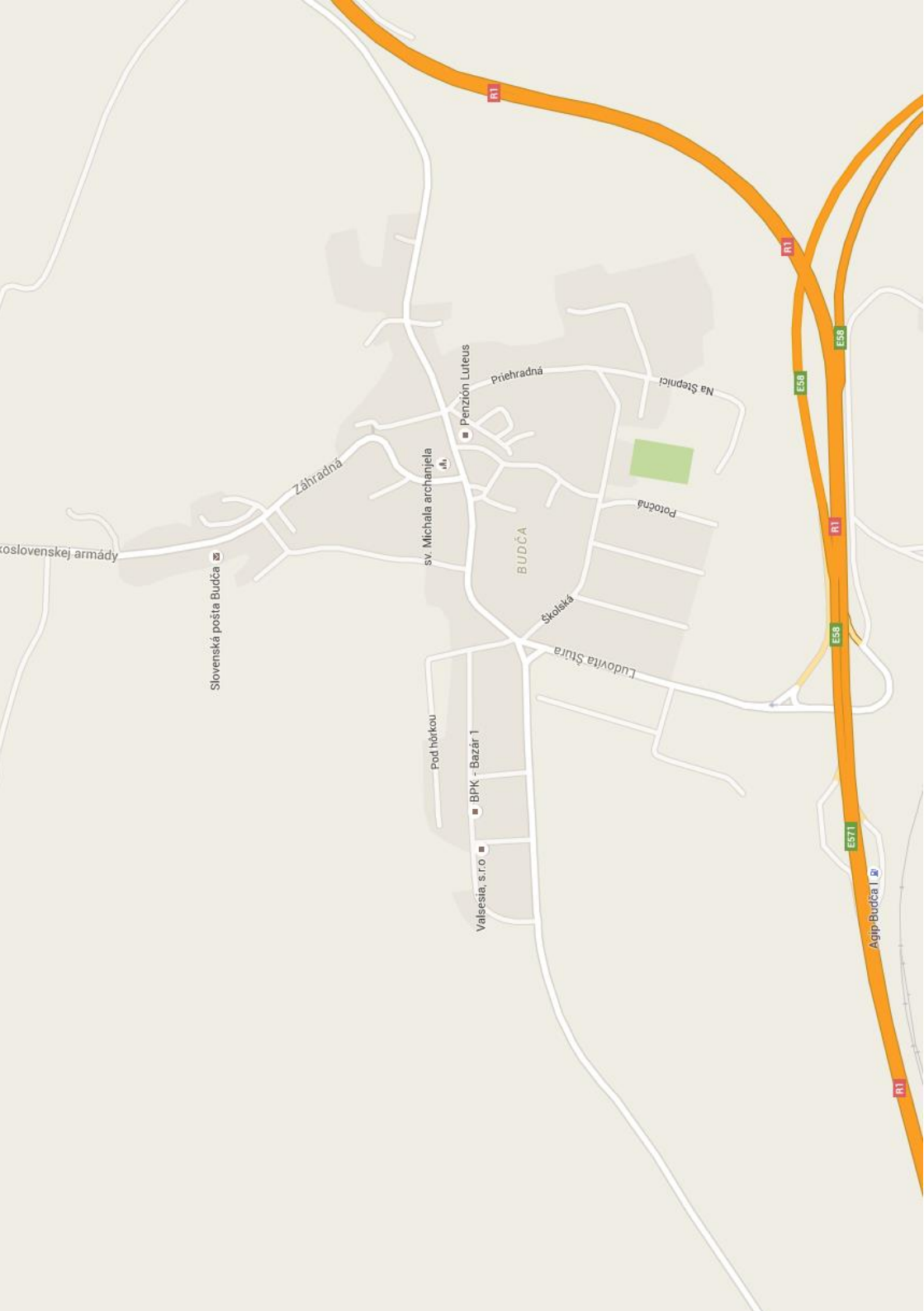
ÚZEMNÝ PLÁN OBCE BUDČA

NÁVRH

[illegible]

oslovenskej armády

Slovenská pošta Budča

Pod hôrkou

BPK - Bazár 1

Valsesia, s.r.o.

sv. Michala archanjela

Penzión Luteus

Pnehradná

Na Štepanci

Potočná

Školáka

Ludovíta Štúra

BUDČA

R1

E56

R1

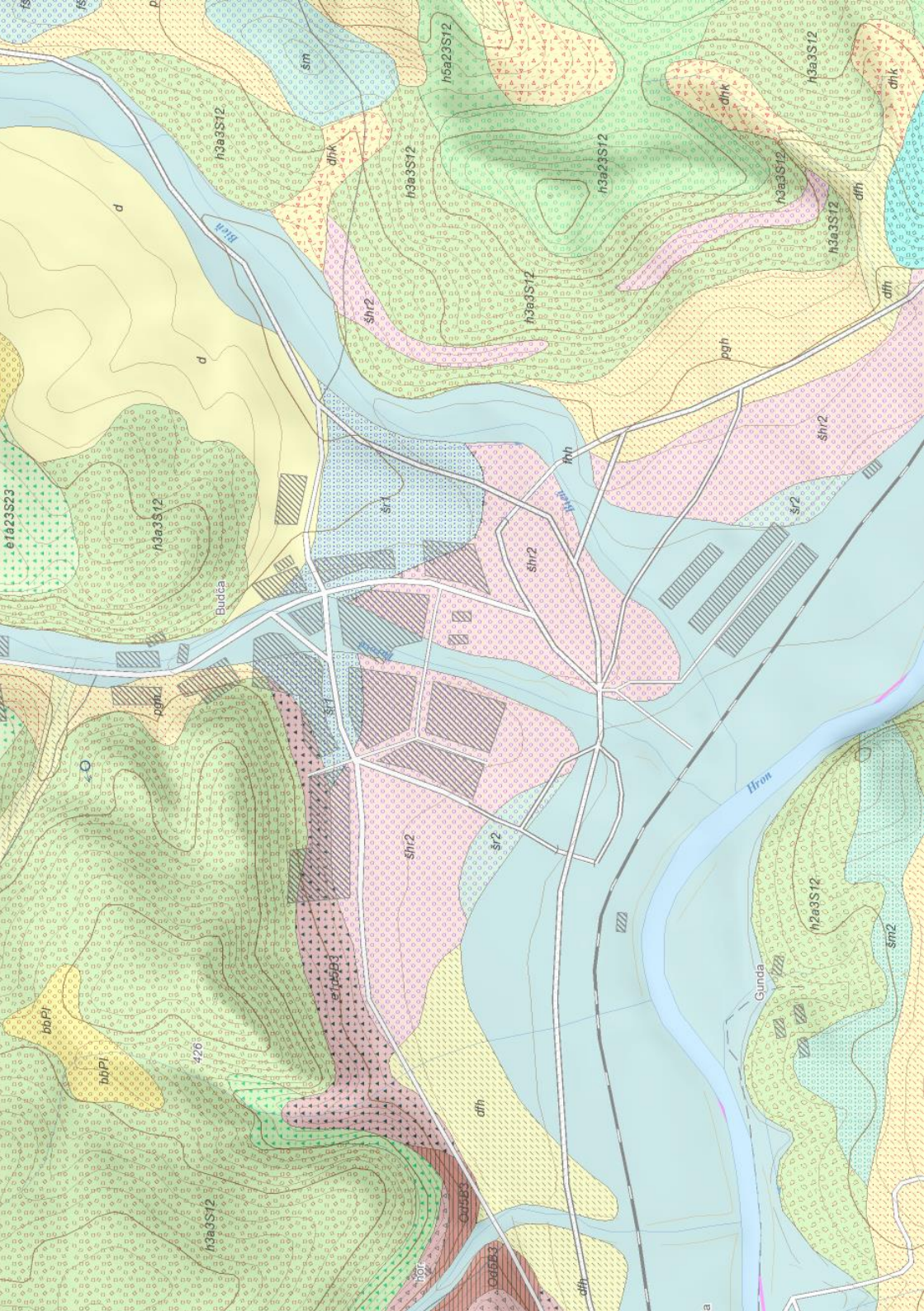
E56

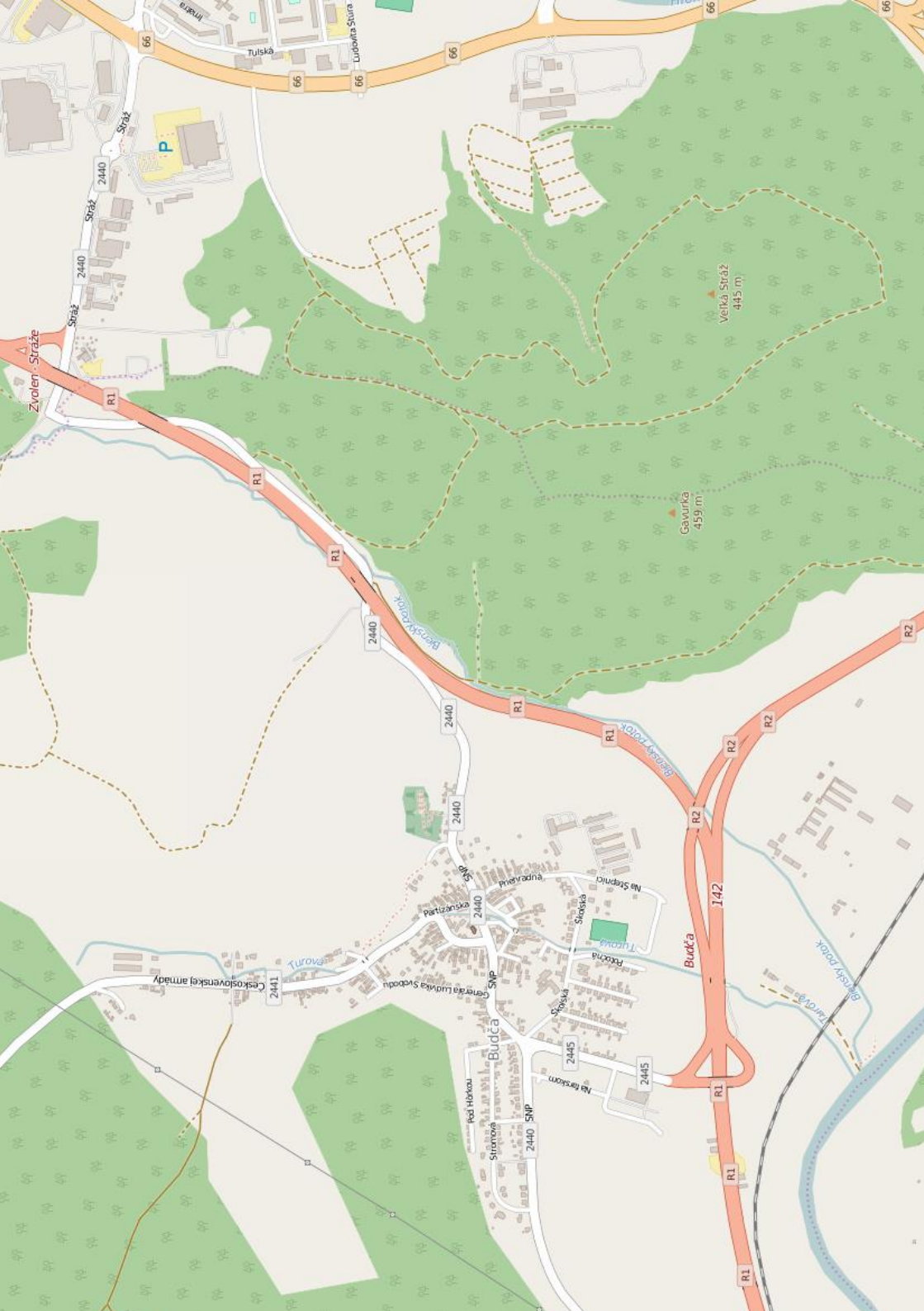
E571

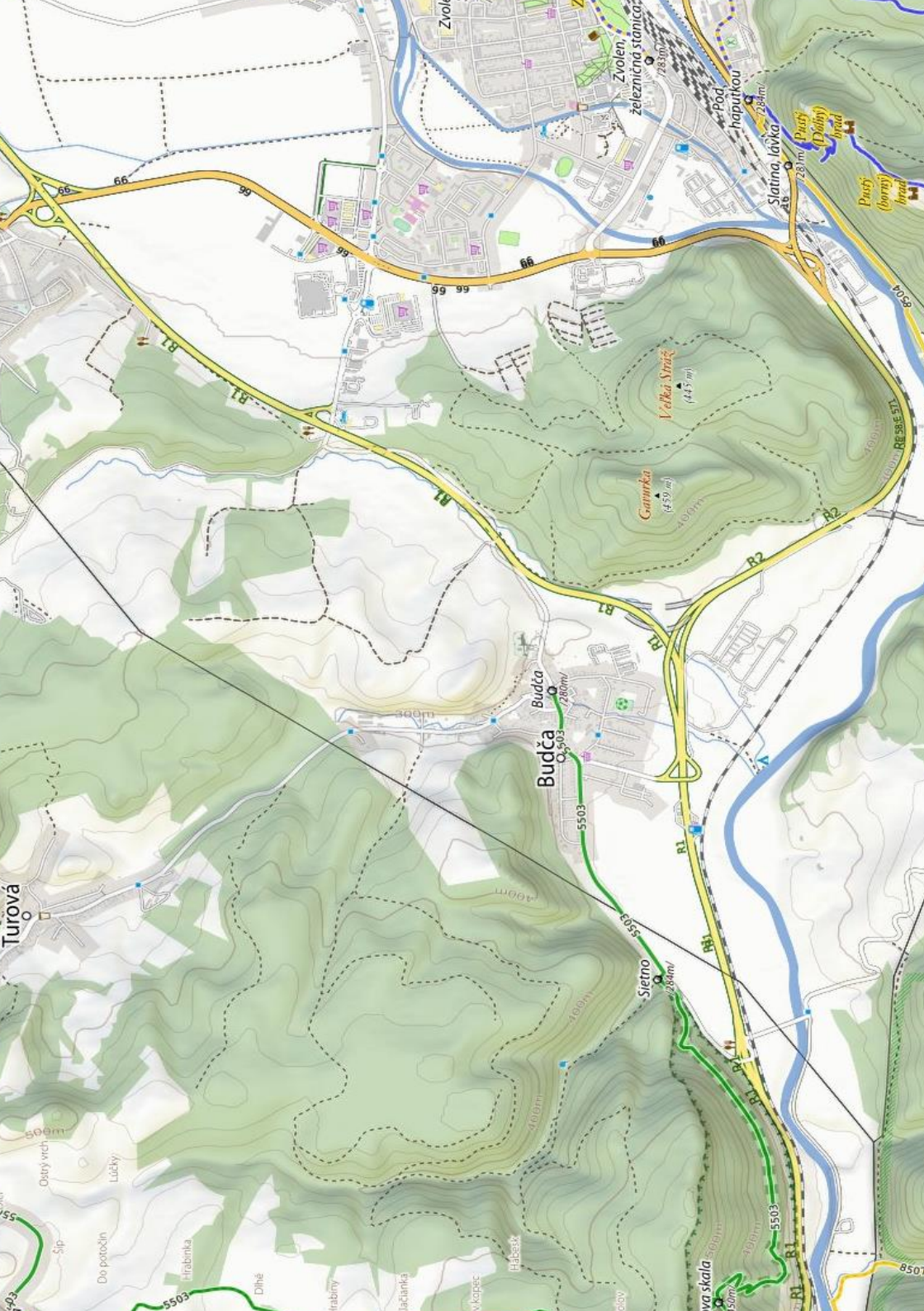
Agip Budča

R1

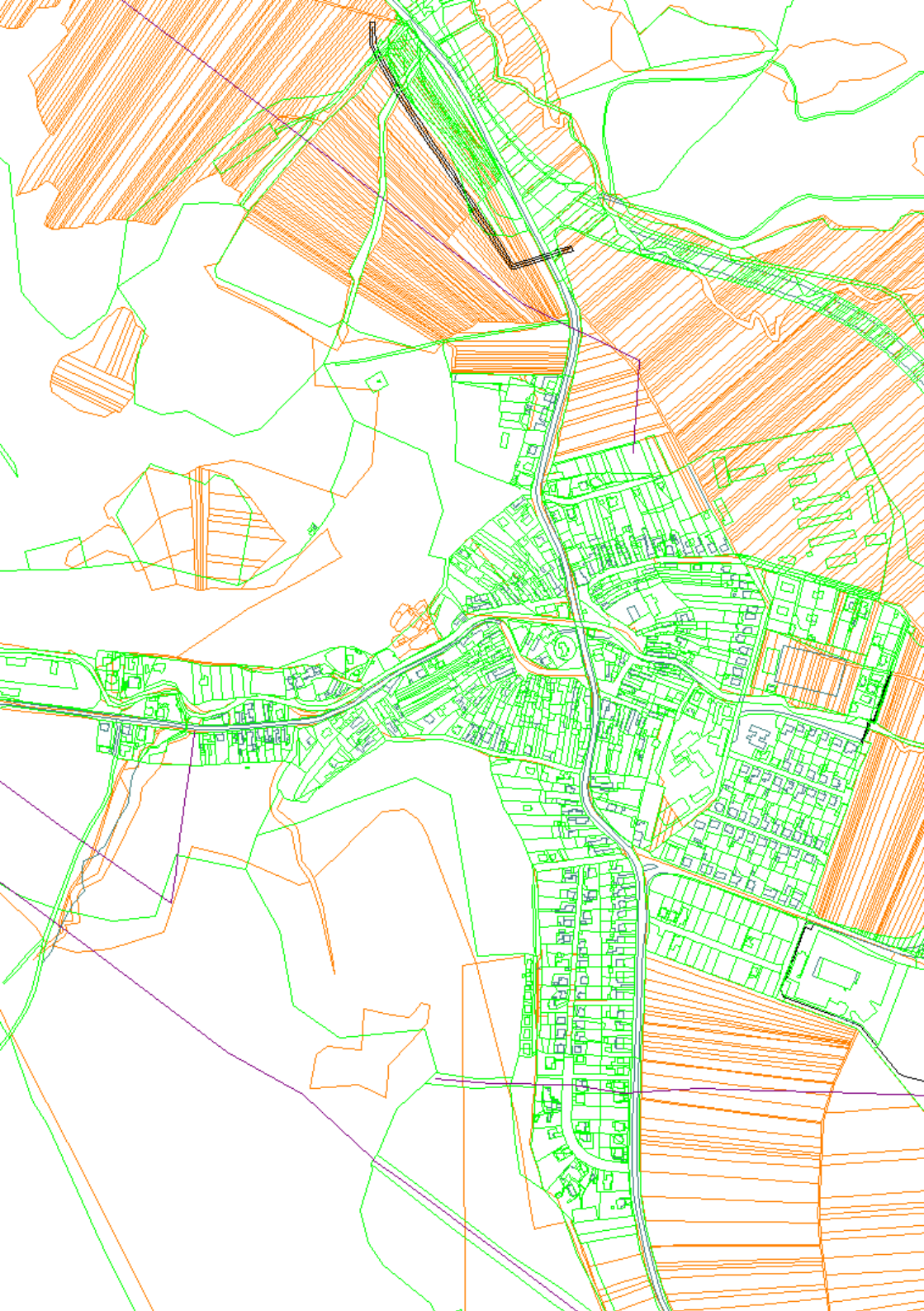

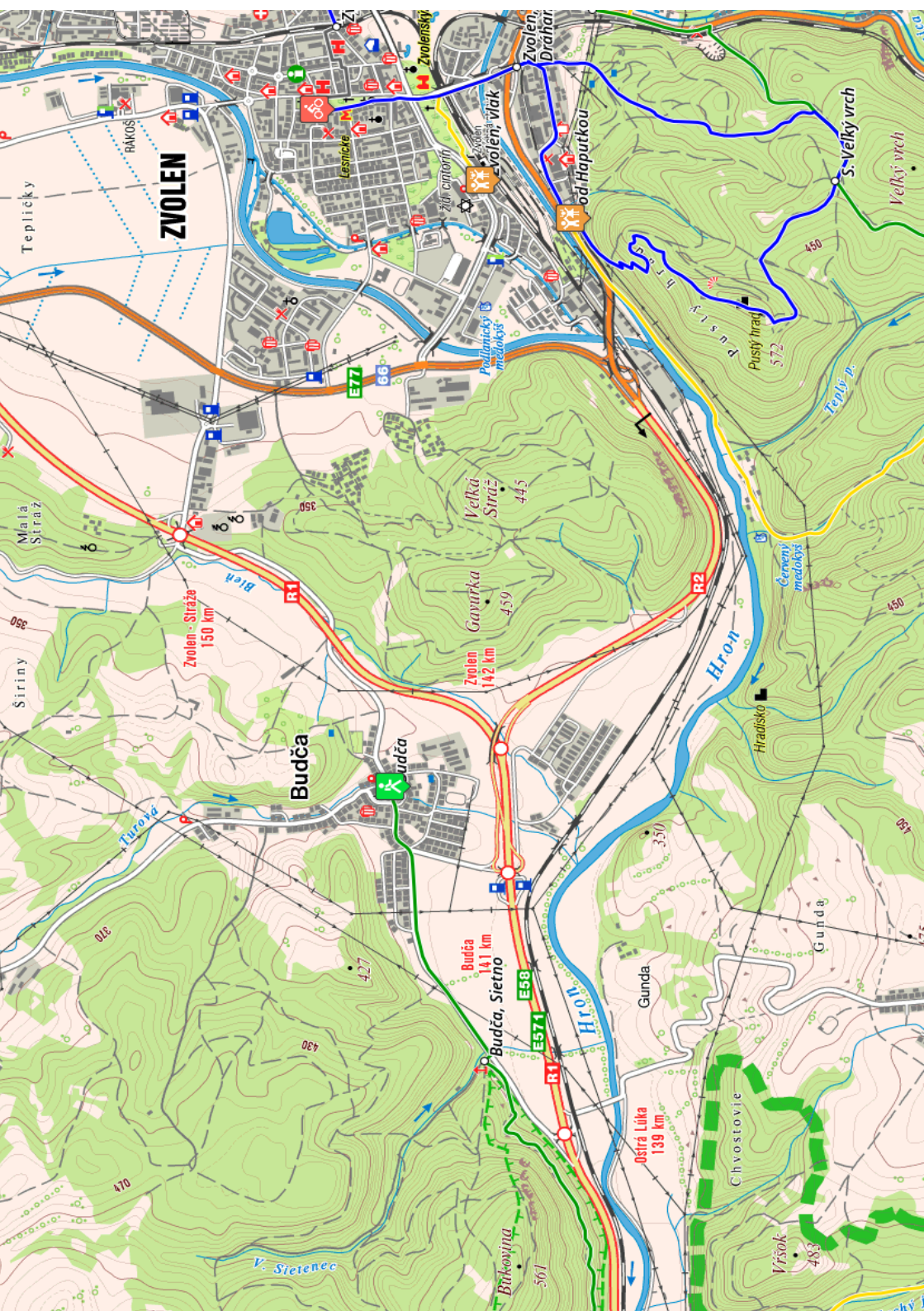

Geografická charakteristika

Celú južnú hranicu tvorí koryto rieky Hron od východného okraja zástavby obce Hronská Dúbrava, kde je najzápadnejší bod k.ú. až po Sokoliu skalú, kde koryto Hrona opúšťa (tu je zároveň najjužnejší bod k. ú.), mení smer na severovýchod, pretína železničnú trať, lomí sa na severozápad, po 200 m mení smer na sever, pretína rýchlostnú komunikáciu I/50, stúpa kolmo na vrstevnice kopca Veľká Stráž, míňa po východnej strane kóty Gagurka 458,7 m n. m., po 400 m mení smer na severovýchod a po 250 m mení smer znova na sever, prebieha cez kóty 372 m n. m., 368 m n. m., 371 m n. m., 357 m n. m., mierne mení smer na severoseverozápad, v lokalite Stráže nad Zvolenom pretína rýchlostnú komunikáciu I/69, prebieha po západnej strane potoka Bieň, po 1000 m mení smer na západ, prebieha čiastočne lesom, po 800 m mení smer na západoseverozápad, neskôr oblúkom mení smer na západ, prebieha kótou 395 m n. m., schádza úbočím ku korytu Turovského potoka, v dĺžke 400 m prebieha jeho korytom, opúšťa ho, križuje cestu III/05086, stúpa oblúkom plytkým údolím ku kóte Kečka 488 m n. m., míňa ju po severozápadnej strane, postupne mení smer na juhozápad až juh, klesá údolím potoka Veľký Sietenec, v blízkosti kóty 369 m n. m., mení smer na západ a po 300 m na juh, stúpa na hrebeň kopca Bukovina, západne od kóty 562 m n. m. sa lomí na západ, po 350 m dosahuje kótu Čertova skala 567 m n. m., mení smer oblúkom na severozápad, prebieha kótou 578 m n. m., pokračuje hrebeňom Bučan južne od kóty 563 m n. m., mení smer na západjuhozápad, klesá kolmo na vrstevnice a po 800 m dosahuje východiskový (najzápadnejší) bod na východnom okraji obce Hronská Dúbrava. Výmera k. ú. je 1591 ha (Supuka, 2006).

Riešené katastrálne územie zaberajú dve geologické formácie – Kremnické vrchy, oddiel Turovské predhorie a aluviálna niva rieky Hron. Geologický podklad Turovského predhoria je vulkanického pôvodu s prevahou andezitov a ich pyroklastík. Aluviálnu nivu tvoria najmä štrky, štrkopiesky a zahlinené štrky. Z geomorfologického hľadiska sa riešené územie nachádza v najsevernejšej časti Pliešovskej

kotliny. Z východu sa dotýka Lomnianskej vrchovine Javoria, zo severu je ohraničené Turovským predhorím Kremnických vrchov. V blízkosti riešeného územia sa stretávajú tri kotliny - Zvolenská, Pliešovská a Žiarska. Stretávajú sa tu tiež tri pohoria – Kremnické vrchy, Javorie a Štiavnické vrchy.

Z prehľadu členenia katastrálneho územia našej obce vyplýva relatívne vysoké zastúpenie lesných pozemkov, čo priaznivo ovplyvňuje ekologickú stabilitu riešeného územia. Vyrovnané je zastúpenie ornej pôdy a trvalých trávnych porastov.

Členenie katastrálneho územia:

Druh pozemku	výmera v ha	%
Orná pôda	258	16,2
Trvalé trávne porasty	288	18,1
Záhrady a sady	25	1,6
Chmelnice	0	0
Lesy	852	53,6
Vodné plochy	23	1,4
Zastavané plochy	120	7,5
Ostatné plochy	25	1,6
Spolu	1591	100,0

Obec sa nachádza na južnom úpätí Kremnických vrchov v malej trojuholníkovej Budčianskej kotline na náplavových kuželoch, prechádzajúcich do pravobrežných terás rieky Hron. Kremnické pohorie zo západu sa tu stretáva s Pliešovskou kotlinou v južnej časti a pohorím Javorie na východnej časti katastra. Najnižšia nadmorská výška je 275 m v údolí Hrona a najvyšší bod je 579 m n. m v Národnej prírodnej rezervácii Boky (Supuka, 2006).

Boky predstavujú územie európskeho významu vedeného v sústave chránených území členských krajín Európskej únie zvané NATURA 2000. Rozprestierajú sa na 153,46 hektároch v katastrálnych územiach obcí Budča, ako aj Tŕnie v nadmorskej výške od 235 do 577 m.n.m. Územie je situované na južnom okraj ortograrického celku Kremnické vrchy a je vzdialené 1 km na západ od obce Budča. Vpravo od rieky Hron zaberá medzi kótami Bučan a Bukovina strmé, miestami skalnaté

svahy s južnou až juhozápadnou expozíciou. Geologické podložie tvoria heterogénne vulkanické produkty, andezitové aglomeráty a tufy, ktoré v dôsledku nerovnomerného zvetrávania podmienili vznik kamenných morí, sutí, brál a iných zaujímavých skalných útvarov, z ktorých vyniká staticky vyvážený andezitový balvan (sopečná bomba) – Čertova skala. Z pôd prevažujú kambizeme. Územie predstavuje jeden z najrozsiahlejších súborov xerothermných rastlinných a živočíšnych spoločenstiev s mimoriadnou biodiverzitou, pričom mnohé druhy organizmov tu dosahujú severnú hranicu rozšírenia. Z viac ako 300 taxónov vyšších rastlín pripadá polovica na druhy lesných fytocenóz v rámci 1. až 3. lesného vegetačného stupňa. Najhodnotenejšie lesné porasty s dubom cerovým a ostatnými prirodzenými sprievodnými drevinami majú charakter pôvodného prírodného lesa a patria medzi najstaršie na Slovensku (220 až 250 rokov). Osobitné postavenie majú otvorené skalné stanovištia a lesostepné formácie s veľmi pestrým zastúpením bezstavovcov. Vzhľadom na zachovalý charakter územia tu evidujeme viac ako 70 druhov hniezdičov avifauny. Medzi chrobákov európskeho významu v tomto území patrí fuzáč veľký, kováčik fialový, roháč obyčajný a pižmovec hnedý. Bežné druhy poľovnej zveri dopĺňa jazvec lesný, kuna hôrna, občas sa tu objaví rys ostrovid i medveď hnedý. Na území sa zdržiavajú aj rôzne druhy netopierov, a to netopier čierny zvaný aj uchaňa čierna, netopier brvitý, netopier veľkouchý a netopier obyčajný. Pozoruhodnosť územia potvrdzuje aj výskyt šiestich typov biotopov európskeho významu. Extrémne stanovištné podmienky a nízka produkčná schopnosť porastov vyvolala v minulosti len nepatrný záujem lesného hospodárstva o toto územie, vďaka čomu boli zachované prírodné hodnoty do súčasnosti. Aj v tomto území je v súčasnosti aktuálne rozširovanie nepôvodných, synantropných druhov organizmov, predovšetkým netýkavky malokvetej. Vzhľadom na charakter územia bolo toto územie v minulosti postihnuté požiarom. Územie bolo dotknuté aj výstavbou preložky kontaktnej štátnej cesty. Národná prírodná rezervácia Boky patrí k starším chráneným územiam Slovenska. Snaha o jeho ochranu začala už v tridsiatych rokoch 20. storočia, oficiálne bolo vyhlásené za chránené v roku 1964. Predstavuje jednu z najsevernejších lokalít teplomilných druhov rastlín

a živočíchov, s výraznými lesostepnými spoločenstvami, otvorenými skalnými stanovišťami, so zachovanými komplexami dubových lesov, ako aj s výskytom jedinečných geologických výtvorov (skalné steny, skalné hriby v rôznych štádiách vývoja). Územie využíva Technická univerzita vo Zvolene ako dôležitý vedecko-výskumný a náučný objekt. V roku 1978 bol otvorený náučný chodník s 13 zastávkami prechádzajúci naprieč územím v dĺžke 5,1 km. V celom území platí najvyšší, piaty stupeň ochrany (Štátna ochrana prírody SR, Správa CHKO Poľana, 2000).

Obec leží v údolí Hrona v nadmorskej výške 285 m. Panorámu obce obklopuje zo severnej a západnej strany lesný masív na južných svahoch Kremnických vrchov. Z východnej strany uzatvára panorámu zalesnený vrch Veľká a Malá Stráž. Smerom južným je panoráma otvorená až po horizont, ktorý uzatvára zväčša zalesnený masív Štiavnických vrchov.

Charakter reliéfu a jeho rezba sú určujúcim faktorom v spôsobe súčasného priestorového rozmiestnenia prvkov krajiny štruktúry. Dominantnými prvkami v území sú lesné komplexy a orná pôda. Dostatočný podiel zaberajú trvale trávne porasty s nastupujúcim sukcesným procesom, najmä v severnej časti katastrálneho územia. Rieka Hron tvorí prirodzenú južnú hranicu katastra. Výrazný krajinný prvok v území predstavuje dopravný koridor, ktorý umelo vstupuje do systému prirodzeného usporiadania prvkov krajiny štruktúry. Monotónnosť využívania nivnej časti katastrálneho územia dostatočne diverzifikuje relatívne dostatočné množstvo rozptýlenej vegetácie, ktorá je poväčšine sústredená v blízkosti líniových prvkov štruktúry (vodné toky, cestné komunikácie) - líniová, sprievodná krajinná vegetácia. V juhozápadnej časti katastrálneho územia medzi vodným tokom Hron a dopravným koridorom sa nachádzajú /prevládajú/ nevyužívané plochy – neúžitky s nekvalitnou ruderalnou vegetáciou. V severovýchodnej časti od sídla sa nachádza opustený, nevyužívaný ovocný sad, ktorý intenzívne atakuje sukcesný proces. V tejto časti na orných pôdach sa výrazne prejavuje plošná erózia a splach pôdy. V severovýchodnej časti v súčasnosti prebieha stavebná činnosť v dôsledku skvalitnenia dopravnej komunikácie.

Vo vulkanickej časti Turovského predhoria prevládajú najmä

kambizeme s nie veľkou kvalitou a v aluviálnej časti Hrona sú to prevažne fluvizeme s vyššou kvalitou. Pozdĺž rieky Hron sa ťahne výrazný pás nekarbonátových fluvizemí na nívnych usadeninách. Zbytok obce je rozdelený zhruba na polovicu medzi oglejené luvizeme na sprašiach (západná časť- väčšina poľnohospodársky využívanej pôdy) a kambizeme nasýtené na zvetralinách rôznych hornín.

Takmer celú výmeru tvoria hlinité pôdy, od Zvolena pri Hrone je malá výmera hlinitopiesočnatých pôd a západný cíp katastra tvorí piesočnatohlinitá pôda, stredne skeletnatá. Ostatné územie je bez, alebo so slabým skeletom.

Popri Hrone sa nachádza výrazná rovina, ostatnú poľnohospodársku pôdu tvoria mierne svahy, zväčša do 7°. Severozápadne od obce je pod lesom väčšia výmera pôdy s výraznejšími sklonmi okolo 25°.

Expozícia prevláda južná, v severnej časti s juho-východo-západná.

Hydrologicky územie leží v povodí rieky Hron, ktorá vytvára prirodzenú južnú katastrálnu hranicu. Riešeným územím (sídлом regulovaný) preteká menší tok Turová ústiaci do rieky Hron. V sídle pravobrežne priberá menší Kremenský potok. Menšie potoky Veľký a Malý Sietenec priamo ústia do rieky Hron. Oba vodné toky majú charakter erózných tokov, v nivnej časti Hrona sa charakter mení na akumulčný. V aluviálnej nive Hrona je hladina spodnej vody dostatočne vysoko, v jarňách mesiacoch a pri výraznejších zrážkach lokálne vystupuje až na povrch.

Riešené katastrálne územie leží v miernej teplej klíme. Priemerná ročná teplota vzduchu je od -6,5° C v januári do 20,5° C v júli v závislosti od nadmorskej výšky. Priemerné ročné zrážky sa pohybujú od 530 do 600 mm. Priemerná oblačnosť je okolo 61 %. Počet jasných dní je približne 49 a počet zamračených dní je asi 122 počet dní so snehovou pokrývkou a rýchlosť vetra tak ako teplota vzduchu a zrážky výrazne kolíšu v závislosti od nadmorskej výšky. Charakteristické pre riešené územie sú inverzie a hmly (Supuka, 2006).

Rastlinstvo a živočíšstvo

Geologické podmienky, charakter klímy a aktivity človeka mali rozhodujúci vplyv na formovanie rastlinných biocenóz v území katastra. Najrozsiahlejším biotopom katastrálneho územia je biotop lesov. Okrem bežných vtákov v lesoch žijú aj drobné vzácne cicavce ako plh lesný, veverica obyčajná a pod. K pôvodným zástupcom fauny patrí aj sviňa divá, jeleň obyčajný a srnec hôrny, ktorý je v tejto oblasti najpočetnejšou poľovnou zverou. Zo skupiny mäsožravcov sa najčastejšie vyskytuje líška obyčajná, kuna lesná, občas sa do územia zatúla aj medveď hnedý. Z nižších stavovcov, najmä na zamokrených plochách a v blízkosti vôd trvale žijú obojživelníky, ako skokan hnedý a salamandra škvrnitá. Na lúčnych enklávach je bežný koník červenokrídly, mravce, pavúky, bystrušky, svižníky a iný hmyz. Z motýľov sa vyskytuje bábočka pávooká, bodliaková a admirálska a pod. Dostatočné plošné zastúpenie majú biotopy polí a lúk. Typickými predstaviteľmi sú hraboš poľný a zajac poľný. Vzácnnejšie sa vyskytuje jarabica obyčajná, prepelica obyčajná. Z vtákov je typickým obyvateľom škovránok obyčajný, za potravou sem zalietávajú dravce, vrany straky, netopiere a pod. Z plazov sa vyskytuje vretenica obyčajná, jašterica obyčajná a živorodá a slepúch. Do biotopov tečúcich vôd patrí hlavne tok Hrona a menších potokov Turová a Veľký Sietenec, ale aj menších bezmenných prítokov. Početné sú hlaváč obyčajný a pásoplutvý, pstruh potočný, hrúz obyčajný. Nezriedkavý je aj rak riečny. Najhojnejšou rybou je ohrozený druh čerebľa obyčajná. Z vtákov je na vodný biotop viazaný vodnár obyčajný, kačica divá. Za potravou zalietávajú bociany čierne, trasochvosty biele a horské. Na vody potokov a alúvium Hrona je viazaná užovka obyčajná, drozd čvikotavý, mäkkýše, červy, hmyz a pod. Zaujímavým biotopom je biotop ľudských sídiel, zaberá intravilán obce. Medzi typických neprijemných obyvateľov patrí myš domová, potkan obyčajný, z mäsožravcov kuna skalná, lasica obyčajná, hranostaj obyčajný. V záhradách a kopách listia zimuje jež východoeurópsky. Z vtákov hniezdia na budovách belorítky obyčajné, žltochvosty domové.

Lastovičky obyčajné si stavajú hniezda najmä v hospodárskych stavbách. Vyskytujú sa aj škorec obyčajný, žltochvost hôrny, sýkorka veľká a belasá, zriedkavo netopiere. V záhradách na stromoch s obľubou hniezdia zeliienky obyčajné, stehlíky konôpkárske, drozdy čierne a hrdličky záhradné.

Rastlinný kryt katastrálneho územia je výrazne ovplyvnený dvoma prírodnými činiteľmi – podnebie a geologické podmienky. Na vývoj rastlinných spoločenstiev a ich druhové zloženie malo vplyv osídľovanie územia. Celé územie bolo pôvodne pokryté lesmi. Potoky lemovali jelšiny a vrbiny. Na výmokoch a prameniskách sa udržiavali močiarne a vlhkomilné rastlinné druhy. Po príchode človeka pôvodné lesy ustúpili, nahradené boli lúkami, pasienkami a poliami. Do bučín a jedlín boli vtrúsené aj dubiny, nastúpili zväčša smrekové monokultúry. V ich poraste na výhodných stanovištiach sa lokálne nachádzajú bučinové a smrečinové druhy: chlpaňa lesná, jarmanka väčšia, podbelica alpská, ostružina malina, zubačka cibul'konosná, veronika horská, kyslička obyčajná a pod. Na živiny chudobné stanovištia upozorňuje metlica krivoľaká. Vodné toky sprevádzajú brehové porasty s jelšou sivou, jaseňom štíhlym, rôznymi druhmi vrb a topoľom osikovým. Lipy jasene, bresty a duby a ich skupiny boli do katastrálneho územia donesené umelo. Porasty lúk a pasienkov tvoria najmä trávy traslica prostredná, tomka voňavá, kostrava lúčna, ovsík obyčajný, timotejka lúčna, reznáčka laločná, psiarka lúčna, mätonoh trváci a na pasienkoch psica tuhá a hrebienka obyčajná. Typicky lúčne druhy sú margaréta biela, ďatelina lúčna, skorocel kopijovitý, štiav kyslý, zvonček rozkladitý, klinček slzičkový. Na nekosené lúky nastupujú jednoliate porasty ľubovníka škvrnitého. V jeseň sa na lúčach vyskytuje jasienka obyčajná. Častá je aj snežienka jarná. Vegetácia v údolí Hrona sa považuje za najsevernejšiu teplomilnú vegetáciu (Supuka, 2006).

Dejiny obce

Záznamy o obci Budča zachytáva História Domus – dejiny rímsko-katolíckej farnosti v Budči a Dejiny zvolenského ev. a. v. seniorátu a jednoty bratskej, ktoré napísal a vydal v roku 1921 dobronivský farár Ján Slávik. Medzi ďalšie záznamy, z ktorých možno čerpať, sú záznamy z Vlastivedného múzea vo Zvolene. Zápisnice z obecného zastupiteľstva sú zaznamenávané od roku 1923 do roku 1934 a ďalšie od šesťdesiatych rokov. Obecná kronika bola písaná od roku 1945.

Najzaujímavejšie nálezy z lužickej kultúry v chotári Budča z rokov 1900 - 800 pred Kristom. V prvej polovici 13. storočia bola už väčšou obcou, pretože už v roku 1239 stál v obci gotický kostol. Zmienka o nej je v záznamoch z roku 1225 ako Bucha, obec cudzincov. Pôvodne jej obyvatel'ov tvorili slobodníci, ale už od 14. storočia patrila Dobronivskému panstvu. Kráľovná Beatrica - Blažena, vdova po uhorskom kráľovi Ondrejovi II. dala stavať kostol v roku 1239 v gotickom slohu. Z neho sa zachovala len svätyňa (časť pred oltárom), ku ktorej bola neskoršie pristavená kostolná loď. Od roku 1530 do roku 1709 patrila budčianskym evanjelikom. 1663 je počiatočným rokom rekatolizácie a budčianski katolíci boli cirkevne zaradení do farnosti v Trní. Zotrvali v nej 111 rokov. Rímsko-katolícka farnosť sa v Budči obnovila až v roku 1807. Kráľ Žigmund daroval dedinu v roku 1424 spolu aj s dobronivským panstvom kráľovnej Barbore. Do kostola v Budči chodili aj evanjelickí veriaci z Turovej (Obec Budča, 2014).

Budča bola v druhej polovici 16. storočia najväčšou obcou v okolí. Dokazuje to zápis, podľa ktorého vyslali Budčania na budovanie opevnenia Krupiny proti Turkom až 16 robotníkov, kým Ostrá Lúka bola povinná dať 7, Dubové a Kozelník spolu 10 a Hronská Breznica 4. Aj Budča bola plienená Turkami. Turci vypáli Budču a okolité dediny po prvý raz tesne pred Vianocami v roku 1591. Po druhý raz v noci z 21. na 22. októbra 1599. Vtedy odvliekli do zajatia aj niekoľkých obyvateľ'ov. V roku 1626 v sobotu pred štvrtou adventnou nedeľou ľahla Budča popolom zas. Ešte dlho Turci plienili Budču, pretože ešte z 28.01.1648 sú záznamy o odvečení viacerých občanov z našej obce.

Ján Slávik spomína vo svojej knihe, že medzi odvedenými bola aj manželka Michala Guľu. V septembri 1949 odviekli do zajatia z Budče, Kováčovej a Hájnik až 336 ľudí. Medzi odvedenými bol aj evanjelický farár Ján Frölich. V roku 1683 vyplenili povstalci Imricha Tököliho aj budčiansky kostol. Svedčí o tom zápis z vizitácií. Po pojmom kanonické vizitácie sa rozumie proces zisťovania vybraných skutočností o farnostiach nachádzajúcich sa na určitom území. Turecké vpády a vypaľovania spolu s povstaniami uhorských veľmožov – Gabriela Betlena, Imricha Tököliho a rodiny Rákoczyov, prinútili vtedajších občanov utiahnuť sa do hôr, čím bola založená tzv. Stará Budča. Bola na severozápadnej časti Budče. Táto časť sa medzi ľuďmi volala Kopanice. Z nej sa sťahovali postupne od roku 1710 do roku 1819 späť do pôvodnej, dnešnej dediny (Petrík).

V roku 1900 postihla obec pohroma. Väčšina občanov bola vo Zvolene na jarmoku. Deti, ktoré zostali bez dozoru doma, zapálili blízko kostola slamu. Prudký vietor rozniesol horiacu slamu po okolí. Drevené domy pokryté slamou rýchlo pohltil oheň. Počas niekoľkých hodín zhorela celá obec, okrem troch domov na vŕšku Franborok pod Košiarom. Domy dovtedy tvorili kruh vŕchol kostola. Začiatok tvorili na dnešnej Priehradnej ulici, pokračovali dnešnou Lhenickou a Mierovou a prechádzali do terajšej Československej armády a Partizánskej. V strede bol okrem kostola aj kaštieľ (terajší dom súpisné číslo 65 a 67) a na mieste pamätníka obetiam 2. svetovej vojny stála obecná vyhňa a dom pre obecného kováča. Domy boli sčasti drevené a sčasti kamenné. Humná, maštale a drevárne boli iba z dreva. Po požiari pokrývali domy škridlou, tzv. šestáčkou.

V obci bol notársky úrad. Na jeho čele bol dlhé roky notár Pavel Berenberg a od roku 1922 jeho syn Oskár Beer. V Budči pôsobil vyše 30 rokov. Zohral kladnú úlohu po čiastočnom potlačení SNP v roku 1944, kedy zachránil niekoľkých občanov pred zastrelením resp. pred odvedením do koncentračných táborov. Do notariátu patrili obce: Budča, Turová, Trnie, Budička, Kašova Lehôtka, Železná Breznica, Hronská Breznica, Kozelník a Kováčová. Po prechode Kozelníka do okresu Banská Štiavnica prešla aj obec Kozelník do pôsobnosti iného notariátu. Kováčová bola vyňatá z notariátu a matriky v Budči v 50. rokoch minulého storočia. V obci bol poštový úrad. Pôvodne bol

umiestnený v dome súpisné číslo 70. Dnes je pošta umiestnená neďaleko kostola v budove so súpisným číslom 120. Obec v tom čase ešte mala železničnú zastávku. Jediný obchod bol v murovanej, jednoposchodovej budove (dnešný dom súpisné číslo 278, predajňa COOP Jednota). Poschodie slúžilo ako byt a okrem rodiny obchodníka tam býval aj podnotár, či učiteľ. Prízemie tvorila krčma a host'ovská miestnosť a obchod so skladosm. Do vnútra sa vchádzalo chodbou s klenbou. Až do roku 1923 bol krčmárom a obchodníkom v jednej osobe Móric Seidmann. Do takejto scenérie vtrhla 28. júla 1914 vojna.

Z Budče do 1. svetovej vojny narukovalo okolo 35 mužov. Z bojísk, ktoré boli na území Talianska, Ruska a Ukrajiny sa nevrátili Ján Škriniar – Mrazoje, Pavel Škriniar, Ondrej Bvoc – Adamoje, Ondrej Striež, Ján Hric – Macoje, Juraj Puškár – Kováčoje, Juraj Nemčok – Zblíkoje, Juraj Mrenica, Ján Abrahám, Ján Považan, Ján Čiliak, Ondrej Mozola – Žovoje, Samuel Láni, Jozef Astli. Obecným richtárom bol Juraj Mič. Počas vojny chýbali najmä potraviny. Cukor dostali iba rodiny, v ktorých bol živiteľ zamestnaný v továrni na výrobu plechu UNION. Viaceré rodiny sa bránili pred hladom aj mletím žalud'ov, ktoré primiešavali do kukuričnej múky. Nad hladinou sa držali iba rodiny, ktoré vlastnili väčšie výmery rolí. Aj tie však boli zaťažované kontingentami – povinným odovzdávaním obilia, zemiakov, ale aj dobytky. Rakúsko-uhorská vláda dokonca zrekvirovala aj dva zvony z kostola na výrobu striel potrebných na taliansky a ruský front. Koniec vojny bol aj v Budči sprevádzaný rabovaním. Časť občanov sa vrhla najmä na obchod Mórica Seidmanna a notárske obydlie.

Kým utíchli búrlivé vojnové nálady, trvalo to ešte nejaký čas. V júni 1919 obsadili obec nakrátko vojaci Maďarskej republiky rád. Z Budče a zo Slovenska ich vyhnali československí legionári. Vojaci Béla Kúna, vodcu Maďarskej republiky rád, zobrali občanom kravy a utáborili sa na Košiari. Avšak pri hodovaní ich prekvapili legionári, usadení na Bôrine a vyhnali ich z Budče. Z medzivojnového obdobia sa zachovali zápisnice z obecného zastupiteľstva. Kým ešte v zápisniciach z pred obdobia rokov 1919 sa vyskytuje pečiatka obce Buča, po roku 1930 sa používal už názov Budča. Vtedajšie obecné zastupiteľstvo pozostávalo z 12 členov a 5 náhradníkov. Do kompetencií obecného zastupiteľstva patrili aj chov obecných býkov a kanca, pôrodná baba, spravovanie

obecných pozemkov, obecný doručovateľ, nočný strážnik. Po Jurajovi Míčovi sa stal na obdobie jedného roka starostom obce Budča Pavel Šakový, ktorý bol predtým tesárom. Vystriedal ho Juraj Petrík – Húdikoje. Ten vytvoril so spoluobčanmi v roku 1930 potravinové a neskôr aj úverové družstvo, ktoré mali byť občanom – členom nápomocné. Členovia kupovali lacnejší tovar a na konci roka dostávali podľa tržieb aj dividendy – podiely zo zisku. Úrokové sadzby boli nižšie ako v bankách a umožnili občanom rýchlejšie zbavenie sa dlžôb. V roku 1930 uvažovalo dokonca obecné zastupiteľstvo postaviť jednotnú štátnu školu. Škola mala stáť na pozemkoch patriacich rímskokatolíckej cirkvi, ktorá však nedala súhlas na ich výkup a až na sklonku 40. rokov súhlas konečne dala. Rozpad Československej republiky však výstavbu školy oddialil. Od tohto roku je však obec kolektívnym členom Československého červeného kríža. Červený kríž je aktívna občianska komunita až do dnes. Počas medzivojnového obdobia bolo v obci nezamestnaných vyše 100 mužov. V tomto ťažkom čase sa občania obracali na obecné zastupiteľstvo so žiadosťou o podporu. Jeden z prvých takýchto občanov bol Adam Ištván. V roku 1930 mu obecné zastupiteľstvo odhlasovalo 50 Kč ročnej podpory. Žiadostiam bolo skoro vždy vyhovené, až na jeden prípad, kedy poslanci podporu žiadateľke odmietli s odôvodnením, že je o ňu postarané. Obec riešila ťažkú sociálnu situáciu aj tak, že občianku Markovú prestravovali iní občania – každý deň iná rodina. Počas prvej republiky sa občanom obce mohol stať tzv. prijatie do zväzku obce len bezúhonný občan, ktorý žil v obci najmenej 10 rokov. Tak do zväzku boli prijatí: Pavel Šnajder, Štefan Ferianc, Ján Filíder, Martin Vonkomer, Martin Lehocký, Ján Lehocký, Pavel Esterházy, Juraj Šovčík, Samuel Toman starší aj mladší, Pavel Puškár, Ján Nemec, Ondrej Marko, Pavel Poliak a ďalší občania. Títo sa do Budče prisťahovali v tomto desaťročí, ale medzi najstaršie rodiny patrili rodiny Bvocovcov, Petříkovcov a Babušiakovcov. Od 1. januára 1931 začala v obci predávať základné potraviny aj firma Budúcnosť. Inovácie mali priniesť návrh notára a ponuka Stredoslovenských elektrární v Banskej Bystrici v podobe elektrifikácie obce, ale obecné zastupiteľstvo videlo prioritu vo výstavbe školy. V tomto období boli prvýkrát vyberané poplatky za psov, pričom ak majiteľ psa poplatok nezaplatil, pes bol utratený. V tom

čas sa poplatok vyberal od každého domu ročne vo výške 3 Kč, od maštale 1 Kč a od humna 3 Kč. V roku 1932 obec získala na núdzové práce 28 tisíc Kč, za ktoré sa stavala cesta do Priehrady, dnešná Priehradná ulica. V roku 1933 sa vykonala prestavba štátnej cesty Stráž-Hronská Breznica. Na prestavbe sa zúčastnila časť nezamestnaných občanov pracujúcich po etapách. Pod dohľadom nemeckej firmy K. C. Menzel pracovali jeden mesiac jedni nezamestnaní, v nasledujúcom druhí nezamestnaní. Cez obec bola cesta dláždená kockami. Cesta si nevyžiadala žiadne opravy skoro 20 rokov. Nezamestnanosť trápila občanov aj v nasledujúcom roku. Notár na zasadnutí obecného zastupiteľstva dňa 19.03.1933 mohol len konštatovať, „...že v obci je 112 nezamestnaných robotníkov a niet žiadnej nádeje v budúcnosti v ich zamestnanie...“. V obci bolo veľa naliehavých prác, ale peňazí nebolo. Podarilo sa získať viac ako 97 tisíc Kč na čiastočnú reguláciu potoka Turová v dĺžke 620 m a na nej sa vymieňali opäť nezamestnaní. Aj keď obec aj v tomto roku žiadala o výstavbu školy, financie nedostala. V tomto období sa hovorilo aj o zavedení telefónu a telegrafu do obce, ale s tou podmienkou, že náklady uhradí štát. Štát na to peniaze nenašiel, a tak sa telefón do obce dostal až neskôr. V roku 1936 sa zriadila štátna škola fungujúca pri evanjelickej škole, ale bez priestorov. Navštevovali ju deti oboch vierovyznaní. Občania evanjelického vierovyznania sa v roku 1937 rozhodli postaviť si zvonicu. Požiadali obec o dopredaj pozemku a tá im dala pozemok pod vežou zadarmo. V danom čase žilo v obci dve tretiny evanjelikov a iba jedna tretina občanov bola rímsko-katolíckeho vierovyznania. Vežu postavili. V roku 1937 sa do obce dostala aj telefónna a telegrafná stanica. Prirodzene na náklady štátu.

Rozpad Československej republiky a druhá svetová vojna znamenala pre Budču ťažké časy. Bôle a straty postihli viaceré rodiny. Do vojny boli povolaní viacerí Budčania, záložníci a vojaci základnej služby. Ako prvý padol v obji pri Lepovci na Ukrajine Ján Trebula-Tonkovicoje. Materiálne zasiahla vojna všetkých. Budčania sa zapojili veľmi aktívne do Slovenského národného povstania, ktoré vypuklo 29. augusta 1944. Občania sa zišli na stretnutí 30. augusta 1944, aby sa bezvýhradne prihlásili k Deklarácii Slovenskej národnej rady. Do Slovenského národného povstania nastúpili nielen povolaní vojaci, ale aj nevojaci,

ktorí sa stali partizánmi. Boli to bratia Tomanovci, Ján Trebula, Ondrej Poliak-Kováčoj a Pavel Mesiarik. V bojoch pri Strečne padol ako prvý Ján Trebula. V záverečnom otvorenom boji pri ústupe na ceste pod Čertvou skalou padlo Gustáv Donoval, syn miestneho hájnika, ktorý ešte predtým vyhodil so svojimi ženistami most cez rieku Hron pri Hronskej Breznici. V bojoch na Sihle padol Pavel Kapustík, debnár. Budčania počas povstania podporovali povstalcov a delili sa s nimi o potraviny, ale aj o miesta v domoch. Pomáhali pri výkopoch tankových prekážok a zákopov. Po jeho čiastočnom potlačení, 29. októbra obsadili Nemci Budču. Aj na povstaleckých bojiskách dochádzalo k zajatiam. Zajatí boli Július Krnáč, Juraj Ištván, Pavel Pohanka, Pavel Michalek, Ján Bvoc-Adamoje, Štefan Oravec, Ján Šakový, Pavel Puškár, Pavel Hajdúch ako aj Ján Michalek-Trňanoje. Počas oslobodzovacích bojov zahynuli Ondrej Škriniar-Gregušoj, Anna Šaková-Nemcoje, Emília Šalková, Ondrej Mozola-Pacaloje. Na neznámom mieste zahynul Juraj Poliak-Šantákoje a jeho brat Ján zahynul v koncentračnom tábore v Rakúsku. Už v decembri 1944 ustupovali cez obec nielen Nemci, ale aj ich spojenci Maďari. Vojská hnali pred sebou civilov a aj dobytok. Utrpenie zajatcov bolo strašné. Spávali po humnách, maštaliach, pretože izby okupovali Nemci. Prúdy utečencov sa zosilneli od januára do marca 1945. 19. marca odvliekli aj mužov z Budče – 112 mužov vo veku od 16 do 60 rokov. Z odvečených sa už nikdy domov nevrátil Ján Bvoc. V januári odvliekli Nemci z domu aj dlhoročného učiteľa Jozefa Karpátyho, ktorý bojoval v povstaní ako kapitán v zálohe v priestore Čremošné – Horná Štubňa. Domov sa už nikdy nevrátil, zastrelili ho na židovskom cintoríne vo Zvolene. 19. marca zapalovali Nemci rodinné domy a hospodárske usadlosti. Čo nezničil oheň, poškodili strely, granáty a míny. Popolom ľahli domy a hospodárske budovy týchto občanov: humno Ján Škriniara-Zaťoj, obecný dom (súpisné číslo 1), hospodárske stavisko Jána Flídera, dom Juraja Horného a Ján Petrika-Žbirku, humno Ondreja Oravca-Gregušoj, obytný dom Ondreja Mozolu-Pacaloje, Ján Pacalu, dom Jána Motáčika, dom Juraja Šakového, humno Ondreja Škriniara, humno a rodinný dom Štefana Škriniara, dom vdovy Evy Važanovej, dom Jána Mrenicu, Ondreja Marku, Štefana a Ján Pavažana, Jána Puškára a Štefana Vonkomera,

dom a humno Pavla a Juraja Mikulu, humno Pavla Nemčoka, Pavla Bvoca, Jána Mesiarika, Jána Zvarku, Jána Húdika, Pavla Esterházyho, vdovy Márie Valentíkovej, Štefana Šakového, Pavla Lehockého. Nemci vyhodili do vzduchu aj časť mostu na hlavnej ceste. Poškodili obe veže. Materiálne škody boli obrovské. Okrem Pavla Mesiarika si domy opravili občania ešte do konca roku 1945. Škridlú vozili aj na koňoch z Poltára. Štát poskytol stavebné drevo. V júni 1945 sa vrátili z nemeckého zajatia vojaci a bojovníci zo Slovenského národného povstania. Po veľkom hlade, ktorému boli vystavení až do príchodu spojeneckých vojsk, dostávali lepšiu stravu. Prakticky všetci od nej spuchli, ale aspoň sa vrátili.

V roku 1946 sa uskutočnili po desiatich rokoch prvé slobodné voľby. V Budči zvíťazila Komunistická strana Slovensko. Rokom 1947 začala nielen obnova Budča, ale postupne aj výstavba rodinných domov, ktorá nemala nikdy pred tým obdobu. 14. mája 1947 začali búrať multifunkčný objekt určený pre obchod, krčmu, pivnicu a byt obchodníka a už za pár mesiacov stála terajšia budova obchodu, ktorý bolo možné už 19. decembra 1947 slávnostne otvoriť spoločne s novým pohostinstvom a úradovňou Úverového družstva, vrátane bytu pre obchodníka. Pavel Šimkovič si ako prvý postavil po skončení vojny dom na Školskej ulici. Pavel Marko ho nasledoval a v ďalších rokoch pribudlo na tejto ulici šesť domov. Už v roku 1948 začal boj o stavebné pozemky. Viacerí občania už nechceli bývať v spoločnom dome, prakticky v jednej izbe aj s rodinami svojich bratov a sestier. Za najvhodnejšie miesto pre výstavbu označili polia na tzv. farskom – od domu Pavla Krajčího po dom Juraja Šovčíka. V roku 1949 začala výstavba domov v tejto lokalite. V prvej etape sa postavilo celkom 14 domov. Zväčšujúca obec už v roku 1956 začala poskytovať priamu zdravotnú starostlivosť. V budove pastierne zriadili najprv poradňu pre matky s deťmi a potom ordináciu praktického lekára. V roku 1960 malo už 52 občanov televízne prijímače, 25 občanov telefóny, jeden automobil a jeden motocykel. Z vojen zviechajúcu obec zastihli len dve pohromy. Konečne sa podarilo vybudovať základnú školu v Budči. Už v školskom roku 1964/1965 sa začalo vyučovať. V roku 1965 došlo k najväčšiemu zosuvu pôdy na Franborku a zo svojich domov sa tak museli vysťahovať celé rodiny Jána Exterházyho, Pavla Bvoca a Pavla

Mozolu a v roku 1967 zasiahla obec povodeň. Zničila najmä koryto a brehy potoka Sietno, ale aj lesnú cestu, zaliala polia pri zastávke, aj potok Turová sa vylial a poškodil najmä obydlia v obecnom dome v centre obce. To si vynútilo reguláciu potoka cez obec. V roku 1968 dostali Budčania vodu z Pohronského vodovodu.

Na jeseň v roku 1968 sa na Košiaroch usadili sovietske vojská (Petrík). V kronike je takýto zápis: „Vojská Varšavskej zmluvy vstúpili do republiky. Ráno bolo prekvapivé. Mnohí občania sa nevedeli dostatočne orientovať. Napriek tomu aj po mnohonásobných hláseniach v rozhlasoch obec zostala kludná. Všetko, čo malo odísť do zamestnania, odišlo, Našou obcou počnúc dňom vstupu prechádzali vojenské vozidlá, tanky a ostatná vojenská technika. Pravdaže to pôsobilo v určitom slova zmysle na nervy občanov. Vďaka rozumu nedošlo u nás k nijakým prejavom ani konfliktom, občania len prizerali. Rušivé prejavy však boli. Jeden mládežník plul na prechádzajúce vozidlá, iný dospelý chcel hádzať na nich skaly. Rozumní ľudia mu v tom však zabránili... V katastri našej obce nad Košiarom usídlili sa sovietski vojaci. Radovým vojakom zavše sa podarí odbehnúť do miestneho hostinca. Ľudia ich prijímajú srdečne. Nadväzujú známosti.“ (Petrík, a iní, 1944-2003). Akákoľvek kontroverzia ohľadom tohto obdobia a nasledujúcich niekoľko rokov nebola zaznamenávaná, na druhej strane je pre toto obdobie charakteristické budovateľstvo. V roku 1970 začala výstavba veľkovýkrmní ošípaných. Stavba sa uskutočnila na pozemkoch, ktoré boli pôvodne vykúpené na výstavbu papierenského kombinátu. Ten sa však v Budči nepostavil. Výstavbu uskutočnili v roku 1975. Prvým riaditeľom sa stal Ing. MVDr. Ján Stehlík. Veľkovýkrmňa bola vybudovaná pre kapacitu až 20 tisíc ošípaných. V roku 1970 začala aj výstavba tridsiatich domov v lokalite Močiare. Domy sa stavali aj na iných miestach, ale v lokalite Močiare išlo o prvú ucelenú výstavbu aj s inžinierskymi sieťami – rozvodmi vody, kanalizáciou, chodníkmi a asfaltovými cestami. Počas obdobia od roku 1945 do roku 1980 sa zvyšovala aj kvalita bývania. V roku 1971 malo už 33 domácností ústredné vykurovanie. V obci bolo 88 kúpeľní, 180 práčov, vodovod bol zavedený do 72 domácností. V obci už bolo 37 osobných automobilov. Navyše štátne majetky odovzdali v roku 1972 do užívania 6-bytovú jednotku na Školskej ulici a v obci bolo v tom

čase rozostavaných 55 domov. V roku 1977 sa po 6-ročnej výstavbe odovzdala do užívania budova miestneho národného výboru. Jednoposchodová budova bola stavaná z panelov dimenzovaných pre bytovú výstavbu. V roku 1978 sa začal stavať aj nový obchod Jednoty na Ulici Ľudovíta Štúra. V tomto roku bol odovzdaný do užívania aj druhý učebňový pavilón základnej školy. V roku 1980 bolo slávnostne otvorené zdravotné stredisko. Nachádzali sa vňom ordinácia praktického lekára, elektroliečba, ordinácia detského lekára, ženského lekára a zubného lekára. Neskôr pribudla aj lekárňa. V tom istom roku bol daný do užívania aj dom smútku. V roku 1980 bolo v obci už 361 domov, v nich 387 bytov. V domácnostiach bolo 286 chladničiek, 261 práčiek, 61 motorových vozidiel, 279 televíznych prijímačov. Niektoré rodiny vlastnili aj tri rádio prijímače. Iba rozvoj telefónneho spojenia zaostával. Vlastný telefón malo iba 59 domácností. Do roku 1989 sa ešte stihla vybudovať materská škola. Svojmu účelu začala slúžiť v roku 1984 a vodu z vodovodu začali využívať aj Budčania z horného konca od roku 1985. (Petrík)

Z kroniky obce: „Udalosti nežnej revolúcie zasiahli i našu obec. Jej začiatok ohlásilo množstvo plagátov. Bolo vytvorené VPN na Štátnom majetku, š. p. Budča, vo Veľkovýkrmiach Budča. Školský lesný podnik VŠLD Zvolen mal vytvorené tiež VPN, ktorého členmi sa stali dvaja zamestnanci lesného podniku. V okrese bolo vytvorené OF, ktorého sa zúčastňovali naši učitelia zo základnej školy a materskej školy. Výbor DO RJJ podal demisiu, a preto bol zvolený akčný výbor, ktorý začal riadiť prácu DO RJJ. Demisiu prijal aj predseda Akčného výboru NF a táto funkcia doposiaľ nebola obsadená i keď vo výbore sú len dvaja členovia KJČ.“ (Petrík, a iní, 1944-2003). V kronike sa tiež poslednýkrát hovorí o socialistickom záväzku. Občania participovali na tzv. akciách Z. V rámci daných akcií boli vystavené obchody, obecný úrad, zdravotné stredisko, ako aj školské zariadenia. Dnes už však v obci nedochádza k pomoci v rámci dobrovoľníckej práce od občanov. Po roku 1990 sa začala výstavba obecnej kanalizácie, tá však ani po vyše dvadsiatich rokoch nie je vybudovaná. V období rokov 1997 – 1998 bola obec plynofikovaná. V tomto období sa vybuďovala čistiareň odpadových vôd. Vybuďovali sa drobné ihriská – tenistové pri futbalovom a viacúčelové pri základnej škole a spevnilo sa niekoľko

plôch a chodníkov okolo školy a cintorínu. Do obce pribudli dve bioplynové stanice. Podarilo sa zveľadiť budovy obecného úradu, ako aj základnej školy v podobe zateplenia a výmeny okien. Na materskej škole a zdravotnom stredisku došlo iba k výmenám okien. V roku 2008 sa vybudovali telekomunikačné rozvody. Tieto investície bolo možné realizovať vďaka čerpaniu finančných prostriedkov z rôznych dotácií od štátu a vďaka predaným pozemkom „Širiny“. Obec sa zapojila aj do projektov Európskej únie. Prostredníctvom projektu „Revitalizácia komunikácií, výstavba chodníkov a rekonštrukcia verejných priestranstiev v obci Budča“ sa vybudovali chodníky a verejné priestranstvá v obci. Projekt „Budča – ochrana pred povodňami“ bol realizovaný v roku 2015 a vďaka nemu boli zregulované časti potoka Turová.

Ženisti vyhodili skalu u překážky na cestě z Důbravy do Budče

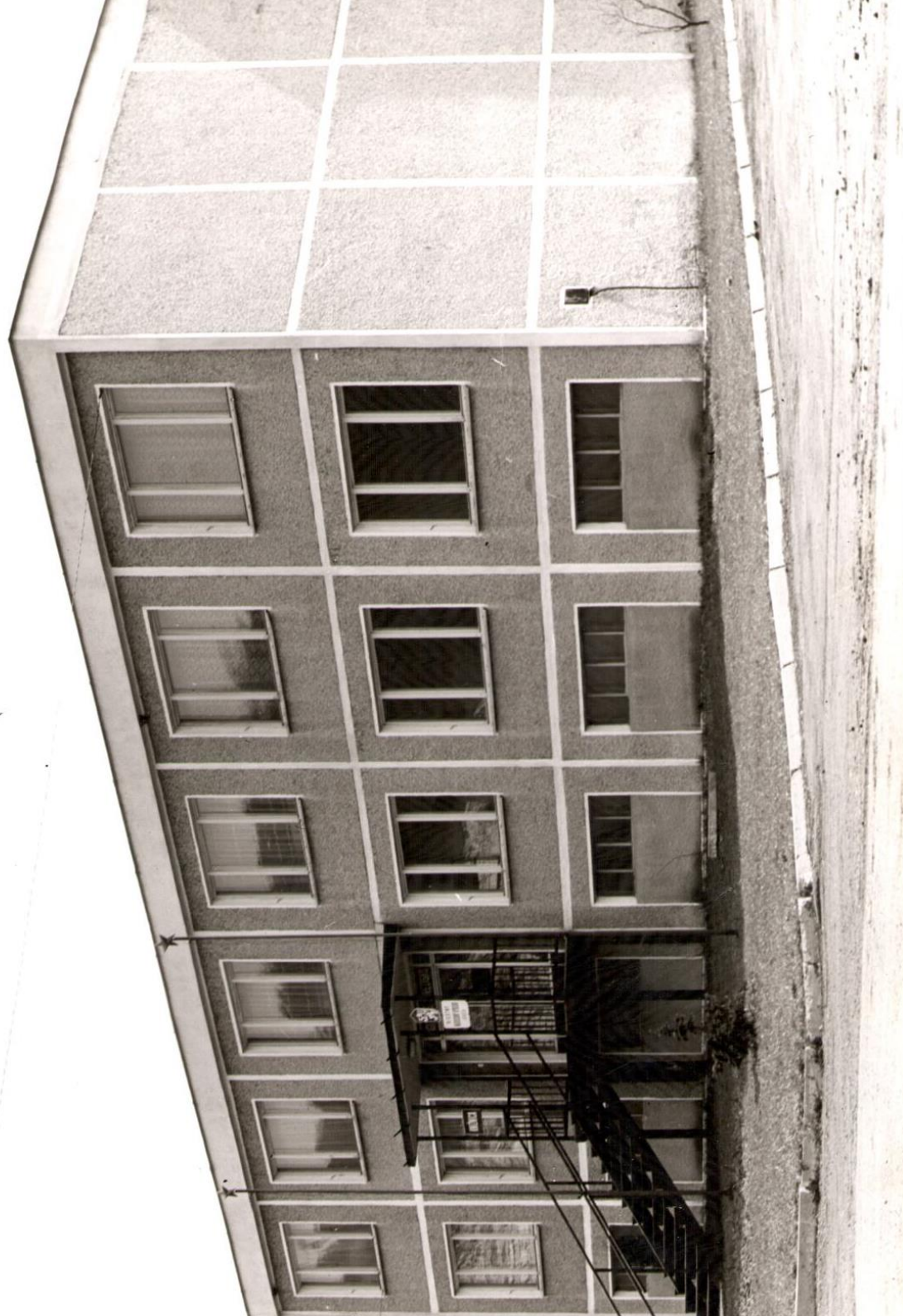

coop
KRMOTA

POTRAVINY

P

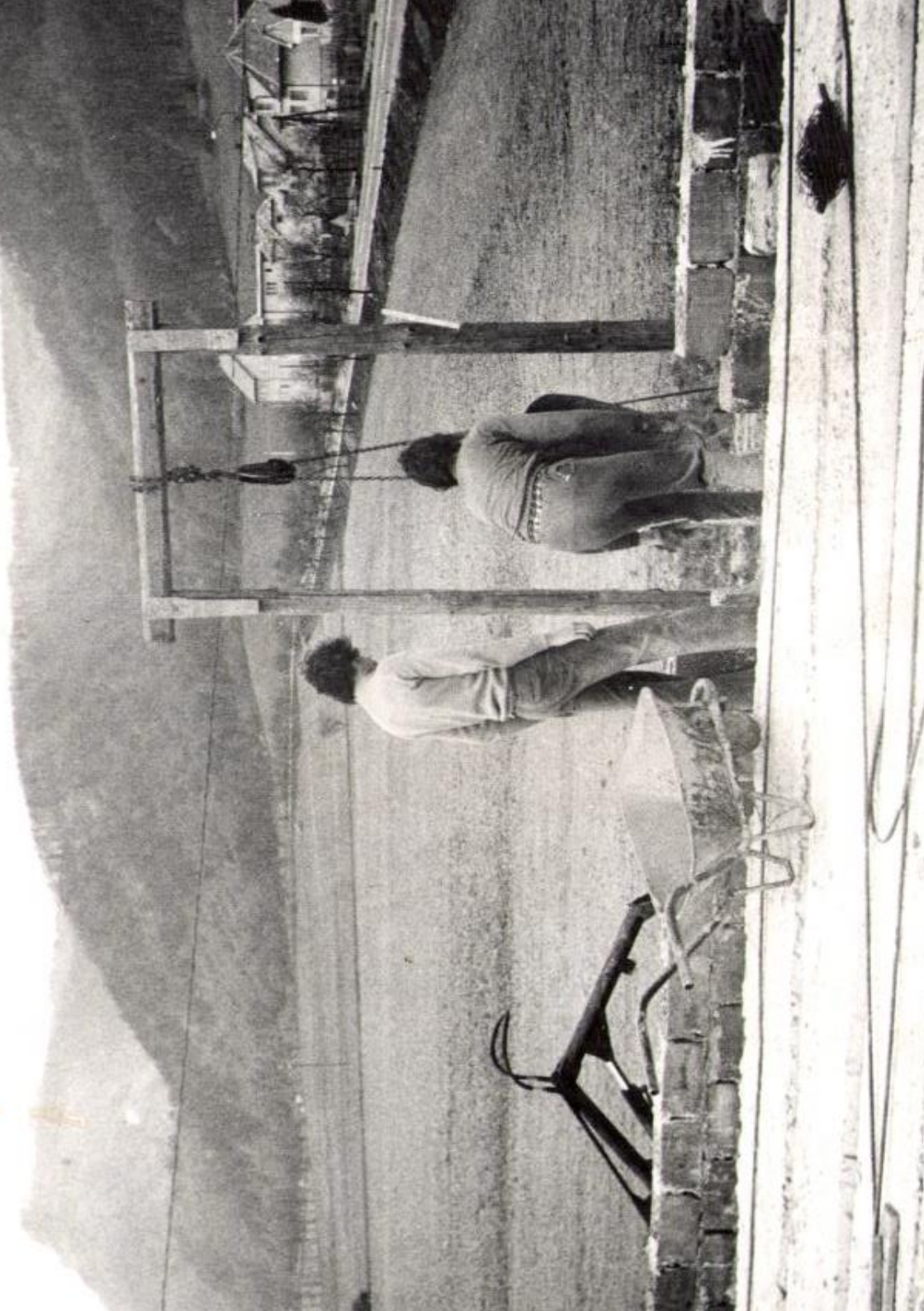

Život v obci v minulosti

Domy boli pôvodne pokryté otepami slamy. Tvorili kruh okolo kostola. Bola to nevšedná kruhová zástavba. Jej stredom pretekala a doteraz preteká potok Turová. V strede bol okrem kostola aj kaštieľ, terajší dom Halamovcov a na mieste terajšieho pamätníka obetiam II. svetovej vojny stála obecná vyhná a dom pre obecného kováča. Domy boli sčasti drevené a sčasti kamenné. Humná, maštale a tzv. pajty - drevárne boli iba z dreva. Po požiaroch pokrývali domy škridlou tzv. šestáčkou.

Každá gazdinka pestovala ľan, či konope, ktoré dokázala spracovať predovšetkým na plátno. Z neho si šili najmä bielizeň - košeľe, spodničky, ale aj letné nohavice, tzv. gate, ktoré nosili muži. Vyrábali si tiež posteľnú bielizeň, vozné plachty a vrecia. Na sklonku XIX. a začiatkom XX. storočia prevládali kolári, pričom kováčstvom sa živil iba jediný občan. Tesárstvo, ktoré spočívalo v kresaní stropov toporni, stavaní krovov, drevených stajní, humien, drevární, chlievov. V obci žili viacerí stolári. Pavel Trebula zhotovoval aj intarzie. V období medzi I. a II. svetovou vojnou pôsobili v obci aj viacerí krajčíri. V obci bolo aj niekoľko obuvníkov. Budča mala aj mlyn. Pokiaľ bol prietok v potoku Turová dostatočný, tak jeho vody poháňali lopatky mlynského kolesa - 300 m dlhý priekop. Na potoku postavili stavidlo a voda tiekla jeho kanálom. Počas 30-tych rokov sa pokúšalo kúriť pod turbínou uhlím, ktoré vykopali na úpätí blízkeho kopca Košiar.

Budča mala svoj kroj a tradície. Chlapi nosili v lete širokú gate, bielu plátenú košeľu - vo sviatočnom variante zdobenú na prsiach hustou krížikovou výšivkou a čiernu vestu. V zime zamenili gate za úzke biele súkenné nohavice, lemované čierno-červenou vybiňanou stužkou. Na košeľe si prehadzovali kabanice a obúvali si čižmy s pevnou vysokou sárrou.

Ženy si obliekali červenú stánku, ozdobne pretkávali bielymi niťami a biele krátke oplecko, s rukávami nazberanými do širokých manžiet, ktoré boli rôznofarebne umelecky vyšívané. K tomu patrili tmavý brusliak so štvorcovou výšivkou na prsiach, čierna zberaná sukňa a čierna glotová fiertuška, v páse spevnená širokou a hustou výšivkou. Na hlavách nosili hodvábne šatky s vyšívanými rožkami. Odev dopĺňali vysoké čierne čižmy.

Ľudový odev sa približuje hontianskemu variantu.

Veľká noc - na Veľký Piatok pred východom slnka chodili mládenci a chlapci brodiť kone, aby tieto nemali svrab. Na Bielu Sobotu, keď rozviazali zvony, ľudia sa šli umývať do potoka, od čoho mali byť pekní a zdraví.

Iba piati roľníci mali sejacie stroje, ktoré ťahali za koňmi. Výsev robili z konopnej plachty, ktorú mal posievač previazanú za krkom. Jej druhú časť držal v ľavej ruke. Tým sa vytvorila posievka, v ktorej bolo zrno. Pravou rukou naberal z posievky zrno a rozsieval ho tak, že rozmachom pravej ruky pri každom kroku ľavou; alebo pravou nohou ho rozhadzoval do polkruhu. Obilie žali kosami, na ktorých mali okrem kôš pripevnené aj tzv. kasarovy. Kasarov pozostával z ohybného prúta, na konci ktorého boli dva 15 cm zuby. Kasarov bol motúzom pripevnený ku kose a umožňoval ukladať kosené obilie do riadkov. Bez kasarova by obilie pri kosení prepadávalo cez kosu a roztriasalo sa po zemi. Žnícia, ktorá šla za koscom, zberala pokosené obilie do hrstí. Pomáhala si pri tom kosákom. Zo zozbieraného obilia sa tvorili snopy, ktoré sa potom zväzovali pomocou povriesel, ktoré z pokoseného obilia krútili najmä deti. Z deviatich snopov sa staval tzv. žandár - panák. Ríťovie, teda konce slamy bez klasov sa dávali na zem do kruhu a klasy sa dávali do vrchnej časti spolu. Na ne sa kládol rozčesnutý snop, ktorý tvoril kryt klasov a súčasne ich chránil pred dažďom, či pred vyzobaním, zrn vtáctvom. Krátke obilie - jačmeň a ovos sa viazalo do väčších snopov, ktoré preväzovali vopred pripravenými povrieslami, pričom používali drevený kolík na prevliekanie povriesla a jeho upevnenie. Skladali ho do tzv. krížov, opätovne s klasmi do stredu kríža.

Na ošatenie a výrobu spodných odevov, posteľných plachiet, vozných plachiet, či tzv. koncoviek (plachiet, ktoré používali ženy na nosenie trávy, raždia, lístia a podobne), siali ľan a konope. Po ich zbere ich najprv máčali vo vode v rieke Hron, vyše Strminy. Po vymáčaní ich rosili, vysušili a následne trepali na tzv. trlici. Bola ňou stojaca drevená koza, ktorá mala na vrchnej strane dve dosky a vrchný prítlačný sekací piest. Ním sa trepalo do konope a ľanu, čím sa ľan a konope zbavovali triesla. Zostávala tzv. kúdeľ, ktorú neskôr ženy priadli buď ručne alebo pomocou kolovrátu. Kúdeľ sa pripevnila na praslicu, z ktorej priadka ťahala niť, pričom si pomáhala slinením nite a navíjala ju na vreteno. Po

navití na vreteno premotávali niť do tzv. motrinčekov pomocou navijáka. Neskôr sa takto upravené nite navíjali na krosná.

Utkané plátna na jar bielili. Rozprestreté ho polievali a nechávali ho vyschnúť na slnku. To opakovali tak dlho, až sa plátno vybielilo. Od I. svetovej vojny už tkali plátno pomocou pamuku - bielej továrenskej nite.

Po II. svetovej vojne ešte pred založením družstva, vysadili na vrchu Košiar 6 hektárový sad jabloní, hrušiek a čerešní. V 60-tych rokoch prinášal dobrú úrodu. Medzi dvoma vojnami chovali v dedine okolo 250 kráv a 120 kusov jaloviny. Okrem toho chovali aj kozy. Boli to kravičky chudobných. Bolo ich okolo 100.

Heraldické symboly

Erb obce Budča tvorí v červenom poli štítu tri zlaté (žlté) kvety so striebornými (bielymi) stredmi a dvoma striebornými (bielymi) lístkami. Štít je neskorogotický. Podkladom pre tento návrh bola obecná pečať pochádzajúca zo začiatku 19. storočia. Odtlačok nedatovaného typára je uložený v Krajinskom archíve v Budapešti v Altenburgerovej zbierke pečatí (MOL Budapest V-5: Altenbruger Pecsétgyűjteménye). Na pečati s kruhopisom SIGILLUM PAGIS BUCZA (Pečať obce Budča) sú vyobrazené tri kvety s dvoma lístkami. Vzhľadom na autentickosť a vek tohto znamenia bolo odporúčané, aby sa stalo základom, východiskom pri tvorbe obecného erbu. Vyfarbenie návrhu bolo zvolené tak, aby zodpovedalo základnému pravidlu heraldiky pre používanie farieb a kovov. Neskorogotický štít bol zvolený pre jeho jednoduchosť a veľkú rozšírenosť v mestskej a obecnej heraldike. Tento návrh bol iba ideovým námetom, vytvoreným na základe rozboru najstaršieho známeho heraldického prameňa (popísanej pečate), teda jedným z podkladov pre vyhotovenie erbu. Pri vlastnom výtvarnom spracovaní bolo potrebné v čo najvyššej miere zohľadniť tvar a podobu pôvodného znamenia (z popísanej pečate). Ideový návrh predložil PhDr. Peter Kónya a grafický návrh vrma L.I.M., Prešov (Kónya, a iní, 1999).

Heraldická komisia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky dňa 10.05.1999 prerokovala návrh obce Budča a odporučila ho na prijatie obecným zastupiteľstvom a na zapísanie do Heraldického registra Slovenskej republiky v tejto podobe“ (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Heraldický register SR, 1999).

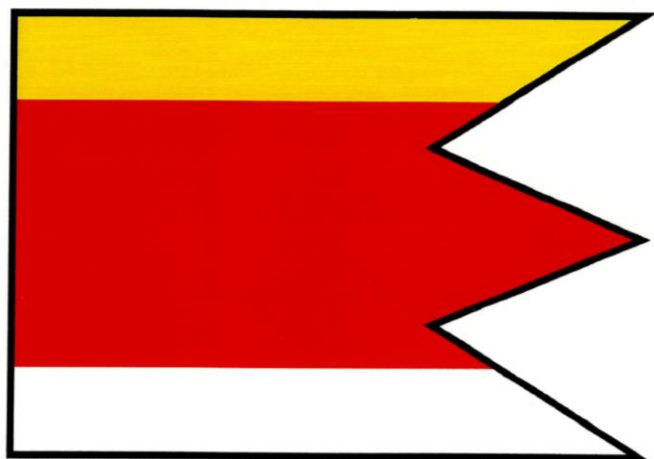
„V červenom štíte spomedzi dvoch strieborných položených kopijovitých listov vyrastajú tri zlaté bezlísté stonky, na každej jedna zlatá striebrostredá a striebrokalíšna ruža, bočné v smere stopiek.“ (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Heraldický register SR, 1999)

„Vlajka obce pozostáva z troch pozdĺžnych pruhov vo farbách žltej (1/5), červenej (3/5) a bielej (1/5). Vlajka má pomer strán 2:3

a ukončená je tromi cípmi, t.j. dvomi zástrihmi, strihajúcimi do tretiny jej listu.“ (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Heraldický register SR, 1999).

Symbody obce Budča sú zapísané v Heraldickom registri Slovenskej republiky pod signatúrou B-125/99 (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Heraldický register SR, 1999).

VLAJKA OBCE BUDČA

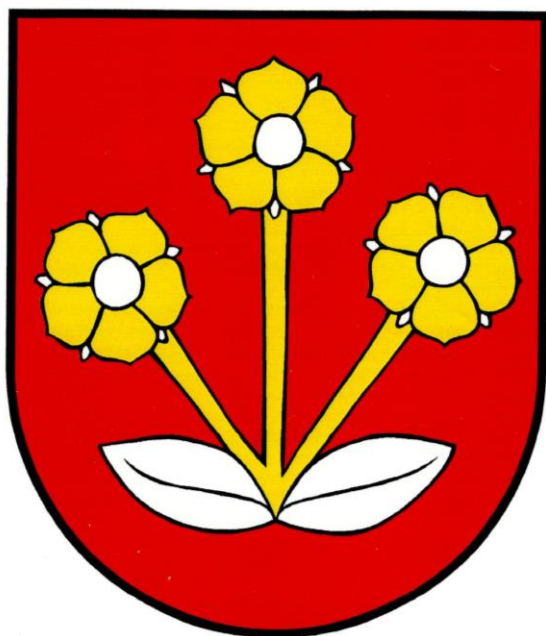

PEČATE OBCE BUDČA

Pečať zo začiatku 19. storočia

BUDČA /ZV/

Náboženstvo

Podľa sčítania obyvateľstva z roku 2011 najväčšiu časť veriacich tvoria rímskokatolíci a evanjelici augsburského vyznania (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2011). Dnes už je aj mnoho občanov bez vyznania, ale náboženstvo má v Budči dlhú tradíciu. V obci sa nachádza katolícky kostol a evanjelická veža.

Vizitár Belenszky konštatoval počas vizity v roku 1829, že už v roku 1823 bol postavaný oltár zasvätený Svätému Michalovi Archanjelovi. Staval ho tesár Matej Príleský, brat farára Ondreja Príleského. Jeho výstavba vtedy stála 200 zlatých v bankovkách a 80 zlatých v striebre. V roku 1900 počas jarmoku vo Zvolene, deti bez dozoru zapálili blízko kostola slamu pri kostole. Počas požiaru zhorel nielen kostol, ale skoro celá dedina, nakoľko domy boli zväčša drevené a pokryté slamou. V plameňoch zhoreli aj dva zvony. Tretí, z roku 1512, na ktorom je nápis „AVE MÁRIA, GRATIA PLENA, DOMIUS TECUM BENEDICTA IN TU IN MELIERIBUS BENEDICTUS“ – „ZDRAVAS MÁRIA, MILOSTI PLNÁ, PÁN STEBOU, POŽEHNANÁ SI MEDZI ŽENAMI, POŽEHNANÝ...“, sa iba poškodil. Katolícki farníci si zadovážili dva zvony, ale tie dňa 15. júna 1917 Rakúsko-Uhorské ministerstvo vojny zrekvirovalo na výrobu

striel potrebných na taliansky a ruský front. Ďalší zvon bol darom vdovy Zuzany Považovanej. Posvätený bol 25. marca 1923. Zvon o veľkosti 362 kg vyrobila firma Manoušek z Brna. Darkyňa po svojej smrti farnosti odkázala ešte 5 tisíc korún, za ktoré bol obstaraný ďalší zvon – tzv. cengalka, ktorý váži len 32 kg. Kostol bol zrenovovaný v roku 1926. Postavili v ňom neogotický hlavný oltár s obrazom sv. Michala Archanjela. V roku 1927 pokryli vežu plechom. Ďalšia obnova kostola bola v roku 1957. Kúpili sa nové lavice, inštalovalo sa nové elektrické vedenie a vykurovanie. 29. septembra 1957 ho vysvätil kapitulárny vikár Ján Dechet. Stalo sa tak pri 150. výročí obnovenia budčianskej farnosti. Z najvyšších cirkevných hodnostárov navštívil budčiansku farnosť pražský kardinár Kašpar (Petrik). V roku 2003 bola zbúraná stará budova fary a prilahlé hospodárske budovy a už 3. septembra 2004 vysvätil banskobystrický biskup Mgr. Rudolf Baláž novú faru. Fara pozostáva z prízemí a podkrovia. Na prízemí sa nachádzajú kancelária, kotolňa, WC, archív, izba, komora, kuchyňa, jedáleň a terasa. V podkroví sú štyri izby, hygienické zariadenia a balkón. Prízemie je určené pre styk s verejnosťou a má slúžiť aj na schôdzkovú činnosť mladých. Občianka Jana Packová obnovila oltár v kostole. Bolo potrebné vymeniť poškodené a nahnité časti a ornamenty pokryť novými farbami. Celkovou rekonštrukciou prešiel v roku 2003 – 2004 aj kostol. Dňa 8. mája 2007 diecézny biskup Mons. Rudolf Baláž konsekroval oltár a zrekonštruovaný kostol. Zvony a lavice boli rekonštruované aj v roku 2015 (Petrik, a iní, 1944-2003). V dejinách obce sa vystriedali títo katolícki farári:

Ján Marík
Jozef Anner
Ján Kahay
Benedikt Mravík
Karol Chovanec
Andrej Gröbl
Ján Tóth
ThDr. Anton Šuriansky
ThDr. František Teplan
Milan Krajan

Pavel Lang
Anton Leittmann
Ján Vaňo
Mgr. Jozef Baláž
PhDr. Jozef Uram, PhD

Evanjelici si vežu postavili v roku 1939. Časť z financií na vežu získali evanjelici výrubom urbárskych lesov. Evanjelici a aj niektorí katolíci sa vzdali svojich podielov. Výstavba si vyžiadala náklady vo výške 180 tisíc korún a stavala ju firma Mesík zo Seliec. Slávnostná vysviacka veže aj zvonov sa uskutočnila 9.12.1939 a vysvätili ju Andrej Katina a Samuel Ličko. Počas bojov o Budču v marci 1945 bola poškodená, a preto v roku 1995 bola veža obnovená. Na slávnostných bohoslužbách pod vežou sa zúčastnili Ivan Osuský, biskup západného dištriktu, Ján Kecer, delegácia cirkevného zboru Löbau v Nemecku vedená Dr. Kandlerom, farár Dr. Andrej Hajduk a asi 300 ľudí. V dejinách Budče sa vystriedali títo evanjelickí farári:

Jacob Selcenus
Juraj Bezek
Ján Chrysosthomus
Krištof Matthaiides
Štefan Muolčani
Štefan Kevický
Ján Rotarides
Juraj Frolischius
Juraj Domanizenus
Leonhardt Laszloy
Matej Buocz
Ondrej Ostasad
Emerik Banczj (Petrík)

TRNIE 5
TUROVÁ 3 →

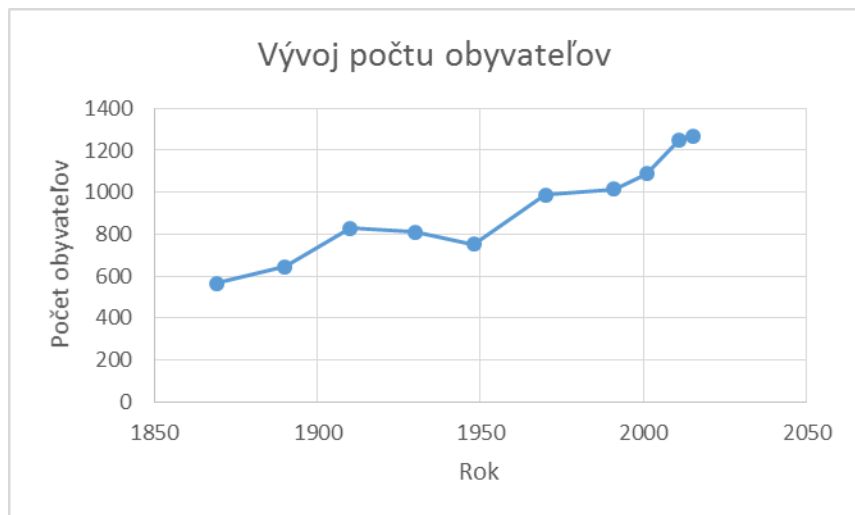

Obyvateľstvo

Vývoj počtu obyvateľov je v obci Budča písomne doložený od roku 1869. V období rokov 1869 – 1948 narástol počet obyvateľov pri určitej oscilácii od 567 na 753. Z 50. rokov 20. storočia chýba údaj. V období rokov 1961 – 2004 narástol počet obyvateľov z 930 na 1205 obyvateľov.

Rok	Počet obyvateľov
1869	567
1880	585
1890	646
1900	778
1910	830
1921	842
1930	811
1940	828
1948	753
1961	930
1970	988
1991	1014
1996	1005
2001	1088
2004	1205
2011	1251
2015	1279

Priaznivý je vývoj v období rokov 1961 – 2004, kedy narástol počet obyvateľov, na rozdiel od celoslovenského klesajúceho trendu. Prispieva k tomu blízka vzdialenosť okresného mesta Zvolen a s tým súvisiaci záujem o výstavbu rodinných domov v atraktívnom obytном prostredí Budče. Tento záujem sa zvýšil najmä po likvidácii veľkovýkrmní ošípaných, ktoré nepriaznivo ovplyvňovali zápachom ovzdušie riešeného územia (Supuka, 2006).

Pohyb obyvateľstva je zachytený aj v hodnotách natality (počet narodených obyvateľov), mortality (počet zomretých občanov), prisťahovaných a odsťahovaných obyvateľov.

Ukazovateľ	Počet v rokoch				
	1996	2000	2005	2011	2014
Natalita	14	12	12	14	9
Mortalita	10	13	12	10	4
Prisťahovaní	8	23	14	26	24
Vysťahovaní	10	15	16	27	31
Celkový prírastok	2	7	-2	3	2

Mimoriadne dôležitým ukazovateľom života obyvateľstva je aj jeho vekové rozloženie. Medzi najčastejšie používané členenie vekovej štruktúry obyvateľstva vzhľadom na aktívne zapojenie do pracovnej činnosti v rámci životného cyklu človeka. Najväčšie zastúpenie majú občania obce v produktívnom veku. Je to pracujúce obyvateľstvo. Dôchodcovia resp. ľudia v poproduktívnom veku tvoria druhú najpočetnejšiu skupinu obyvateľov. Deti a mládež tvoria v súčasnosti najmenšiu skupinu obyvateľstva.

Ukazovateľ	Počet	%
Predproduktívny vek	217	17,09
Produktívny vek	773	60,86
Poproduktívny vek	280	22,05

Muži a ženy sú v Budči relatívne vyrovnaní.

Ukazovateľ	Počet	%
Ženy	646	50,87
Muži	624	49,13

Miera nezamestnanosti v Budči nasleduje trend okresu (Budča, 2015).

Ukazovateľ	Počet v rokoch		
	1998	2011	2015
Počet nezamestnaných	64	92	149
Miera v %	12,1 %	7,4 %	11,7

Kultúra a šport

Divadelné hry hrali v Budči už počas Rakúsko-Uhorska. Divadelné hry hrali nadšenci v miestnej krčme, kde sa konávali aj zábavy. Po roku 1932 prebudovali tzv. miestny haláš na divadelnú sálu a javiskom. Odvtedy sa v Budči hrávali divadlá pravidelne - najmä na Vianoce, Fašiangy, Veľkú noc. Počas rokov 1939 - 1945 bol učiteľ v obci známy ľudový rozprávač Ujo z Detvy, občianskym menom Ľudovít Zeljenka. Vtedy sa v Budči rozvinul aj skauting. Večery mládeže, či už haruľové alebo iné, mali vysokú spoločenskú úroveň. Až do roku 1989 sa pravidelne konali tzv. Silvestrovské hony na čerta. Deti, mládež a dospelí sa pustili loviť čerta. Lov začali lesnou cestou do Sietna, kde čerta preoblečeného do ovčej kože chytili a lov ukončili malým silvestrovským pohostením pri studničke prof. Bindera v Sietne. Tieto podujatia sa však už v obci netradujú (Petrík).

Obec Budča je členom Združenia pre občianske záležitosti. V rámci tohto združenia obec organizuje niekoľko podujatí. Sú to najmä uvítania do života (novonarodení občania), jubileá (občania oslavujúce 70, 75, 80, atď. výročie svojho života), sobáše (strieborné, zlaté, diamantové), pri príležitosti október – úcty k starším (dôchodci) a pri príležitosti ukončenia školskej dochádzky v materskej škole a základnej škole. Obec vo veľkej miere využíva kultúrny potenciál detí z materskej školy, základnej školy a základnej umeleckej školy za participácie vedenia jednotlivých subjektov.

Okrem tradičných podujatí obec organizuje jednorazové podujatia rôzneho charakteru. Patria sem podujatia ako Oslavy pri príležitosti 30. výročia materskej školy alebo 50. výročia Základnej školy Adely Ostrolúckej organizované v roku 2014, podujatie Veľkí malým pri príležitosti kolaudácie viacúčelového ihriska v areáli Základnej školy Adely Ostrolúckej v roku 2010. V roku 2013 bola organizovaná prednáška Bezpečná jeseň života v spolupráci s Okresným riaditeľstvom policajného zboru vo Zvolene.

Charakter najčastejšie organizovaných podujatí je športový, čo je spôsobené najmä absenciou kultúrneho domu. V roku 1985 začala

tradícia Behu oslobodenia obce, ktorá trvá dodnes. Je teda najdlhšie pestované podujatie, ktoré sa uskutočňuje každoročne v máji. Preteká sa podľa pravidiel atletiky vo všetkých kategóriách. Prví traja z každej kategórie získavajú vecné ceny a diplomy. Vzhľadom k tomu, že od počiatku vzniku tohto podujatia dlhodobo klesá počet bežcov, obec podniká aktivity na ich ustálenie. Je to napríklad zlosovateľná výhra v podobe tabletu, rodinný beh alebo kolo pre zdravie. V rámci kategórie mužov je odovzdaný aj putovný pohár starostu obce. Medzi ďalšie športové podujatia organizované obcou patria Budča amatér cup (tenis), Súťaž o pohár starostu obce (hasičský šport) Nohejbalový turnaj, Obecný futbalový turnaj, Sever proti juhu (hokej) a cyklojazda.

V rámci kultúrno-informačných podujatí sa uskutočňuje každoročne rozsviecovanie vianočného stromčeka s Mikulášom. Od roku 2011 sa každoročne koná dobrovoľnícka akcia Čistíme si Budču za účasti najmä detí zo škôl v rámci environmentálnej výchovy. V roku 2012 sa prvýkrát konala verejná zabíjačka, ktorej tradícia sa udržiava každý rok a v tomto istom roku bol zorganizovaný multikultúrny festival Heuréka Budča Fest, ktorý sa organizuje každé dva roky.

Kultúrne hodnoty obce sú sústredené aj v obecnej knižnici. V knižnici sa poskytujú výpožičné služby pre deti, mládež a dospelých v rámci beletrie, odborných kníh a časopisov. Verejnosti sú prístupné tri počítače s pripojením na internet a možnosťou tlače. V knižnici sa nachádza aj projektor. Pravidelne sa v knižnici organizuje široké pole podujatí nielen s knižničnou, ale najmä informačnou tematikou pre rôznych účastníkov. Primárnou cieľovou skupinou sú najmä deti a mládež pre výbornú spoluprácu s materskou školou a základnou školou. Knižnica taktiež úzko spolupracuje s Červeným krížom a Dobrovoľným hasičským zborom.

V obci pôsobí niekoľko športových oddielov. Najpočetnejším a najrozšírenejším je futbalová organizácia Telovýchovná jednota Slovan Agrokomplex, ktorá pôsobí v oblasti športového súťaženia vo futbale a vedenia mládeže. Pomerne novou organizáciou je Stolnotenistický klub TTC Budča. Organizácia zastupuje a reprezentuje obec v majstrovskej súťaži 3. ligy banskobystrického kraja a 4. ligy oblasti Zvolen – Detva – Krupina – Veľký Krtíš. Snaží sa o postup do 2. ligy mužov zastrešujúcich územie Žilinského a Banskobystrického kraja. V

maximálnej možnej miere vychováva a trénuje mládež. Organizuje turnaj o Putovný pohár riaditeľa školy. Ing. Branislav Dvořák sa taktiež venuje práci s mládežou v oblasti tenisu a zabezpečuje účasť v „Podpoliansko-Hontianskej tenisovej lige“. Školskú telocvičňu si prenájíma aj SLOVAK AIKIDO central region, ZUMBA, Futbalový klub Ostrá Lúka, Základná umelecká škola Heuréka na športovú činnosť s deťmi, DELTA, Volejbalový oddiel, a Aerobik žien.

Červený kríž je organizácia, ktorá združuje niekoľkých občanov. Zabezpečuje ich pravidelné stretnutia, organizuje výjazdy mimo obec najmä za kultúrnym vyžitím a tvorivé dielne, ako napr. páračky, vyrábanie medovníkov, vyrábanie adventných vencov, zdobenie veľkonočných vajčiek.

Starostlivosť o lesnú zver zabezpečuje Poľovnícke združenie „Stráže“ Budča – Turová – Kováčová. Toto združenie udržiava staré a buduje nové poľovnícke zariadenia, zabezpečujú starostlivosť o funkčné plochy lúčok a políčok pre zver, kŕmi zver v rámci poľovného revíru. V prípade potreby obce pri príležitosti podujatí zabezpečujú aj mäso pre obec.

Dobrovoľný hasičský zbor v Budči bol založený v roku 1926. Z ich prezentácie vyberáme: „Venujeme sa nielen výcviku hasičských družstiev a preventívno-výchovnej činnosti, ale aj práce a vzdelávaniu mládeže. Každoročne ukazuje a predvádza mladým hasičom výzbroj, výstroj aj požiaru techniku, predvádza ukážku zásahu pri záchrane osôb, ochrany majetku a osoby pred požiarom. A samozrejme učí, ako sa správať v prípade manipulácii s otvoreným ohňom. Podniká rôzne hasičské podujatia a zabezpečuje všetky podujatia obce. Vypomáha aj urbáru tým, že im v letných mesiacoch pravidelne chodí na obhliadky urbáru a dbáme na prevenciu pred vznikom požiaru. Na požiadanie občanov členovia vykonávajú aj čistenie studní pri rodinných domoch a taktiež organizuje aj brigády, ktorých cieľom je úprava okolia nielen požiarnej zbrojnice, ale aj vnútorných častí miestneho potoka a miestnych komunikácií. Spolupracuje aj s miestnym pánom farárom pre zaistenie bezpečnosti potrebnej pri sprievodoch náboženských udalostí. Pravidelne sa zúčastňujú aj na previerkach pripravenosti a na pohárových súťažiach v družstvách mužov aj žien, kde družstvá dosahujú vynikajúce výsledky a umiestňujú sa na popredných

miestach.“ Dňa 21.05.2014 ustanovujúcou schôdzou vznikla v Budči Jednota Dôchodcov. Do tejto organizácie sa pridalo 34 dôchodcov. Spoločne si organizujú stretnutia a výlety lokálneho charakteru. Občianske združenie s názvom "ADELA - Kremnicko-štiavnické združenie" bolo založené ustanovujúcim valným zhromaždením dňa 27. januára 2000. Na tomto zhromaždení boli schválené stanovy združenia, ktoré nadobudli platnosť dňom schválenia na MV SR dňa 17.5.2000. Členom sa môže stať právnická aj fyzická osoba. Združenie vzniklo z podnetu aktívnych občanov obcí Železná Breznica, Tŕnie, Turová, Budča, Hronská Breznica, Ostrá Lúka, Bacúrov a Dubové. Cieľom mikroregiónu je spolupracovať s miestnymi záujmovými skupinami a podnikateľmi, chrániť jedinečnosť krajiny, vytváranie turistických programov, podporovať miestne komunity a občianske aktivity v obciach, propagácia združenia, špecifické miestne poslania a ciele - v oblasti odpadov, dopravy, politiky zamestnanosti, bytovej politiky, životného prostredia. Mikroregión ADELA ako člen Verejno-súkromného partnerstva Hontiansko-Dobronivského organizuje každoročne od roku 2013 spoločné podujatie "Od vašich k našim". Toto putovné podujatie sa spája s kultúrnym programom a podávaním gastronomických špecialít. V Budči sa toto podujatie uskutočnilo v roku 2015 (Obec Budča, 2014).

Cyklické podujatia:

Názov podujatia	Kategória	Termín	Cyklickosť
Sever proti juhu	Športová (hokej)	február	1 x rok
Zabíjačka	Spoločenská	február	1 x rok
Jarná cyklojazda	Športová (cyklistika)	apríl	1 x rok
Vyčistíme si Budču	Environmentálna	apríl	1 x rok
Beh oslobodenia	Športová (beh)	máj	1 x rok
Pohár starostu obce	Športová (hasičstvo)	jún	1 x rok
Heuréka Budča fest	Multikultúrna	august	1 x 2 roky
Budča amatér cup	Športová (tenis)	august	1 x rok
Jesenná cyklojazda	Športová (cyklistika)	september	1 x rok
Úcta k starším	Spoločenská	október	1 x rok
Mikuláš	Spoločenská	december	1 x rok
Silvester	Spoločenská	december	1 x rok

KNÍŽNICA

MĚSTSKÁ KNIHOVNA
KUTNÁ HOŘE
OTVÁRACÍ VÝTOČNÍ
HODINY
ČERVEN 8⁰⁰ - 17⁰⁰
SRPEN 8⁰⁰ - 17⁰⁰

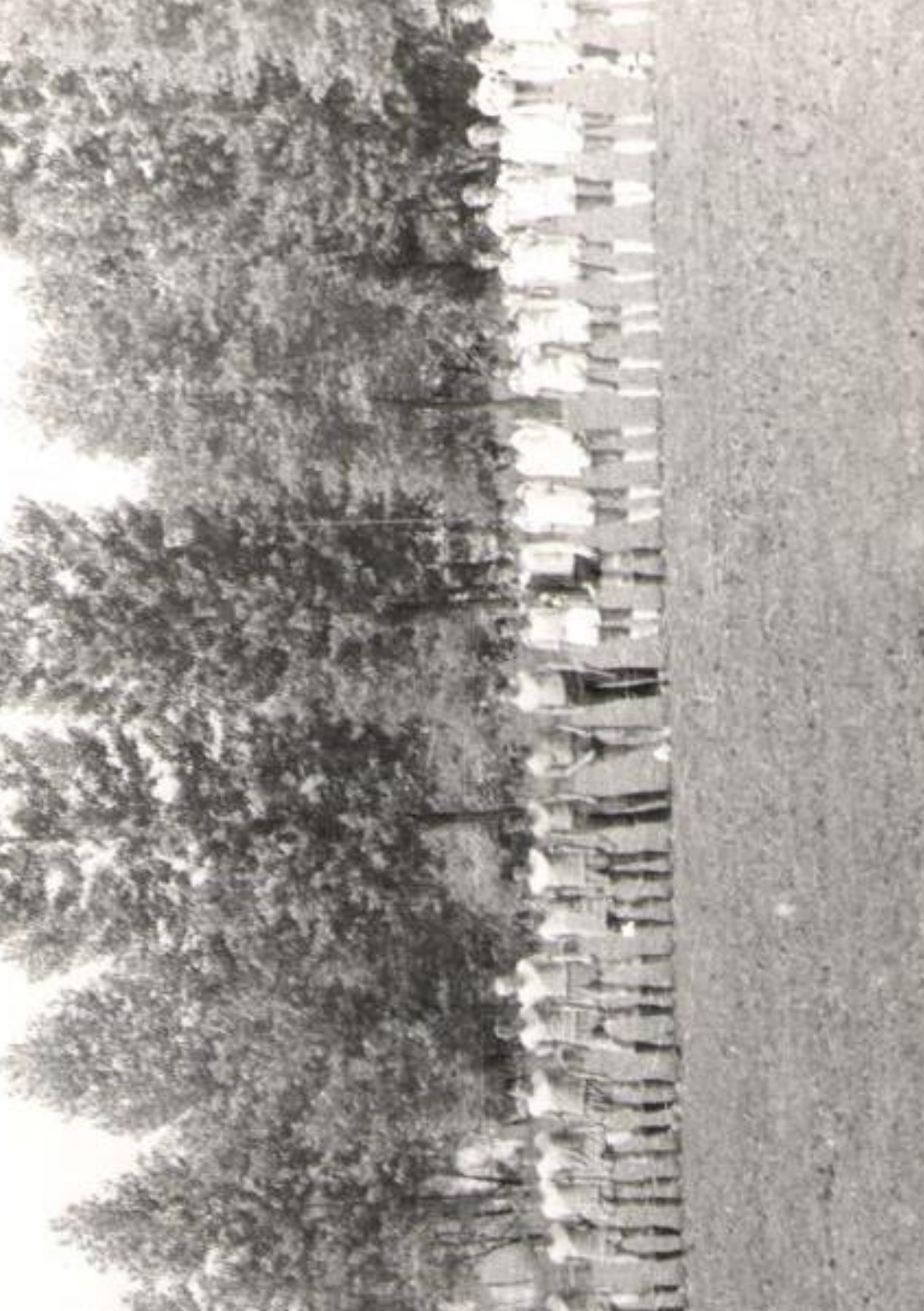

Povešť o Čertovej skale

Budčania museli odovzdávať na Pustý hrad časť z toho, čo dopestovali, dochovali a aj ulovili v rieke Hron. Dvor požadoval stále viac rýb, ale rýb stále ubúdalo. Neraz sa stalo, že chudobní poddaní odovzdali na panský dvor všetok úlovok a sami aj so svojimi rodinami treli biedu a hlad.

Raz istý Budčan lovil rybky celý deň a neulovil nič. Keď sa nahnevaný chystal domov, tak si povzdychol: „Aj čertovi je lepšie slúžiť, ako nášmu veľkomožnému!“ Len čo tieto slová vyriekol, stál pred ním naozajstný čert. S rehotom mu oznámil, že prijíma jeho ponuku na službu. Odteraz bude mať už len dobrý úlovok, zasýti celú rodinu a aj šľachtický dvor, ale na oplátku musí prestať chodiť do kostola a musí sa prestať modliť. Chudák hútal, hútal, no nič nevyhútal, prijal teda ponuku. Len čo ponoril prút do vody, už mu ryba zabrala, a za chvíľu hneď ďalšia a ďalšia. S plnými kapsami rýb sa pobral domov.

Žena s deťmi od údivu nad toľkými rybami nevedeli ani ústa otvoriť. Žena ich očistila a o chvíľu rozvoniaval rybacinou celý dom. Už nebolo dňa, kedy by sa z rybolovu vrátil s prázdnyimi rukami. Sám správca hradu ho pochválil za vysokú odovzdávku rýb. Chytil ryby nielen pre dvor, ale aj pre seba a na slnku ich vysušal, a tak pripravoval na zimu. Aj keď sa tešil, bál sa z budúcnosti.

Prišla nedeľa, čas návštevy služieb božích. Chudák vyhovoriť sa žene, že ho začalo v krížoch, že do kostola nepôjde. Na druhú nedeľu klamstvo zopakoval s tým, že sa už počas soboty hrbil a poriadne nevystrel. Na tretiu nedeľu, poslednú pred Veľkou nocou, žena trvala na tom, že do kostola ísť musí. Voľky-nevoľky, predstierajúc bolesti v krížoch, došiel do kostola. Ledva sa prežehnal, buchlo ho voľáčo do tyla hlavy. Do uší mu doľahli slová: „Oklamal si ma. Stihnete Teba a s Tebou aj celú dedinu trest. Prehradím Hron v najužšom mieste chotára a zabránim vode odtekať!“

Ako čert vyriekol, tak aj spravil. Najskôr počas siedmich nocí vytvoril v bokoch na Veľkom Sietne kamenné moria. Skaly do nich poznášal z celého širého okolia. Ôsmej noci chcel svoje dielo dokončiť. Kdesi za Dubovým našiel veľký skalný balvan a teperil ho až na určené miesto, ale čert-nečert, aj jemu bola ťažká. Musel preto chvíľkami odpočívať

a oneskoril sa. Tesne pred skalnými moriami ho zastihol deň a kohútí spev z dediny. Čert vraj nemá počas dňa silu, skalisko mu vypadlo z pazúrov a usadilo sa na kamenný podstavec. Od tých čias je skala na mieste, ale rýb je v riečke Hron málo (Petrík).

Bibliografia

Kónya , Peter a L.I.M., Prešov. 1999. Návrh erbu obce Budča. *Návrh erbu obce Budča*. Prešov : L.I.M., Prešov, 1999.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Heraldický register SR. 1999. *Erb obce Budča*. Bratislava : Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 1999. HR 89/B-125/99.

Obec Budča. 2014. *Program rozvoja obce Budča 2015 - 2025*. Budča : Obec Budča, 2014.

OpenStreetMap. 2015. www.openstreetmap.org. *OpenStreetMap*. [Online] OpenStreetMap, 2015. [Dátum: 17. 08 2015.] <http://www.openstreetmap.org/#map=14/48.5819/19.0599>.

Petrik, Ján a Mesiarik, Milan. 1944-2003. *Kronika Obce Budča*. Budča : Obec Budča, 1944-2003.

Petrik, Ján. *Budča*. Budča : Obecný úrad.

Štatistický úrad Slovenskej republiky. 2011. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov. [Online] 2011. [Dátum: 30. 11 2015.] <http://lnk.sk/56s>.

Štátna ochrana prírody SR, Správa CHKO Poľana. 2000. *Boky a Rohy - NATURA 2000*. Zvolen : Štátna ochrana prírody SR, Správa CHKO Poľana, 2000. ISBN 978-80-89310-10-4.

Uram, Jozef. 2015. Farnosť Budča. [Online] WordPress, 2015. [Dátum: 01. 12 2015.] http://budca.fara.sk/?page_id=6.

Mapy:

- <http://www.freemap.sk/#p=48.57792|19.06399|14|T>
- <http://mapy.hiking.sk/>
- <http://mapserver.geology.sk/gm50js/>
- [http://mapy.atlas.sk/mapa/budca#{\"loc\":\"budca\",\"z\":10,\"lat\":48.575899359333114,\"lon\":19.069418215999107,\"src\":\"classicGroup\"}](http://mapy.atlas.sk/mapa/budca#{\)
- <http://www.openstreetmap.org/#map=15/48.5755/19.0681>
- vlastné evidencie

Obrázky a tabuľky

- vlastné evidencie, evidencia fotiek občana Jána Benku